GENERALINIO ADVOKATO
NILS WAHL IŠVADA,
pateikta 2016 m. spalio 27 d.[1]

Byla C-337/15 P

Europos ombudsmenas
prieš

Claire Staelen

„Apeliacinis skundas — Deliktinė atsakomybė — Ombudsmeno atliktas skundo, susijusio su viešo konkurso kandidatų rezervo sąrašo tvarkymu, nagrinėjimas — Įgaliojimai atlikti tyrimą — Rūpestingumo pareiga — Neturtinė žala“

Pagal Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 41 straipsnį Sąjungos piliečiai turi teisę į tai, kad Sąjungos

institucijos, įstaigos, organai ir agentūros

1. jų reikalus tvarkytų laikydamiesi gero administravimo principo. Rūpestingumo pareiga arba, kalbant aiškiau, pareiga kruopščiai ir nešališkai apsvarstyti visus svarbius konkretaus atvejo aspektus (toliau – TUM principas)[2] neatsiejama nuo gero administravimo principo. Ji bendrai taikoma ES administracijos veiksmams jos santykiuose su visuomene[3].

2. O ar teisės į gerą administravimą pažeidimas sukelia žalą? Pirmiausia, ar Europos ombudsmeno padarytas TUM principo pažeidimas savaime prilygintinas pakankamai akivaizdžiam ES teisės, kuria siekiama įtvirtinti asmenų teises, pažeidimui? Būtent tai, trumpai tariant, Teisingumo Teismo prašoma išspręsti praėjus daugiau nei 12 metų po to, kai buvo priimtas lemiamas Sprendimas *Lamberts*[4].

3. Iš esmės Bendrasis Teismas nusprendė, kad TUM principo pažeidimas *per se* prilygintinas pakankamai akivaizdžiam ES teisės pažeidimui ir kad keturiais konkrečiais atvejais, nagrinėdamas Claire Staelen skundą arba tai, kas su juo susiję, ombudsmenas to principo nesilaikė[5]. Be to, Bendrasis Teismas nusprendė, kad ombudsmenas per protingą terminą neatsakė į jos raštus. Dėl tų pažeidimų Bendrasis Teismas priteisė C. Staelen 7 000 EUR žalos atlyginimą už pasitikėjimo ombudsmeno tarnyba praradimą ir už tai, kad ji jautėsi praradusi laiko ir energijos.

1 — Originalo kalba: anglų.

2 — Pirmiausia žr. 1991 m. lapkričio 21 d. Sprendimo *Technische Universität München*, C-269/90, EU:C:1991:438, 14 punktą. Kaip nurodyta toliau, šis principas vadinamas įvairiai, tad laikysiuosi neutralesnio požiūrio.

3 — 2008 m. gruodžio 16 d. Sprendimo *Masdar (JK)* / *Komisija*, C-47/07 P, EU:C:2008:726, 92 punktas.

4 — 2004 m. kovo 23 d. Sprendimas *Europos ombudsmenas* / *Lamberts*, C-234/02 P, EU:C:2004:174, priimtas visos sudėties teismo (toliau – Sprendimas *Lamberts*).

5 — 2015 m. balandžio 29 d. Sprendimas *Staelen* / *Ombudsmenas*, T-217/11, EU:T:2015:238 (toliau – skundžiamas sprendimas).

4. Bendrajam Teismui nepritariu ir šioje išvadoje paaiškinsiu, kodėl. Tad Teisingumo Teismui siūlau panaikinti skundžiamą sprendimą ir priimti sprendimą dėl pirmosios instancijos teisme pareikšto ieškinio – atmesti C. Staelen ieškinį kaip nepagrįstą[6].

I – Teisinis pagrindas

5. Sprendimo 94/262/EAPB, EB, Euratomas[7], 3 straipsnyje numatyta:

„1. Savo iniciatyva[8] arba remdamasis skundu ombudsmenas atlieka visus tyrimus, kurie, jo manymu, yra reikalingi išaiškinti kiekvieną įtariamą netinkamo administravimo atvejį [ES] institucijų ir įstaigų veikloje. <…>

2. [ES] institucijos ir įstaigos privalo pateikti ombudsmenui visą jo prašomą informaciją ir suteikti jam galimybę susipažinti su atitinkamomis bylomis. <…> Ombudsmenui paprašius, [ES] institucijų ir įstaigų pareigūnai bei kiti tarnautojai privalo liudyti. <…>“

II – Ginčo aplinkybės[9]

6. 2006 m. lapkričio 14 d. C. Staelen ombudsmenui pateikė skundą dėl esą netinkamo Europos Parlamento viešo konkurso Nr. EUR/A/151/98 kandidatų rezervo sąrašo, į kurį ji buvo įtraukta, tvarkymo.

7. Pasibaigus tyrimui (toliau – pirminis tyrimas), 2007 m. spalio 22 d. ombudsmenas priėmė sprendimą, kuriame padarė išvadą, jog Parlamentas nenusižengė gero administravimo principui.

8. 2010 m. birželio 29 d. ombudsmenas savo iniciatyva nusprendė pradėti tyrimą, kad dar kartą įvertintų, ar Parlamentas netinkamai tvarkė sąrašą (toliau – tyrimas savo iniciatyva).

9. 2011 m. kovo 31 d. ombudsmenas priėmė sprendimą, kuriuo baigė pirma minėtą tyrimą, ir dar kartą priėjo prie išvados, jog Parlamentas nenusižengė gero administravimo principui.

III – Procesas Bendrajame Teisme

10. 2011 m. balandžio 20 d. C. Staelen pareiškė ombudsmenui ieškinį dėl žalos atlyginimo, siekdama gauti kompensaciją už žalą, kurią ji tariamai patyrė dėl šios išvados 6 punkte nurodyto skundo nagrinėjimo ombudsmeno tarnyboje.

11. Įvykus 2014 m. balandžio 9 d. viešajam posėdžiui, Bendrasis Teismas skundžiamu sprendimu iš dalies patenkino C. Staelen ieškinį ir nurodė ombudsmenui išmokėti jai 7 000 EUR. Likusią ieškinio dalį Bendrasis Teismas atmetė ir nurodė kiekvienai šaliai padengti pusę kitos šalies patirtų bylinėjimosi išlaidų.

6 — 2016 m. birželio 29 d. Nutartimi *Europos ombudsmenas* / *Staelen*, C-337/15 P, nepaskelbta Rink., EU:C:2016:670, ir 2016 m. liepos 20 d. Nutartimi *Staelen* / *Europos ombudsmenas*, C-338/15 P, nepaskelbta Rink., EU:C:2016:599, Teisingumo Teismas atmetė C. Staelen apeliacinį skundą ir priešpriešinį apeliacinį skundą dėl skundžiamo sprendimo.

7 — 1994 m. kovo 9 d. Europos Parlamento sprendimas dėl ombudsmeno pareigų atlikimą reglamentuojančių nuostatų ir bendrųjų sąlygų (OL L 113, 1994, p. 15; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 1 sk., 1 t., p. 283).

8 — Nors daugelis nagrinėjamų įvykių susiję su ankstesniu ombudsmenu, dėl nuoseklumo minėsiu dabar ombudsmeno pareigas einančią Emily O’Reilly, ji yra ombudsmenė nuo 2013 m. spalio 1 d. [(taip pat dėl nuoseklumo ir patogumo kalbant apie dabartinę ombudsmenę vartojama vyriškoji giminė – vert. past.)].

9 — Skundžiamo sprendimo 1–42 punktuose iš 339 punktų šios aplinkybės aprašytas išsamiai.

IV – Procesas Teisingumo Teisme ir šalių reikalavimai

12. 2015 m. liepos 6 d. Teisingumo Teismui pateiktu apeliaciniu skundu ombudsmenas Teisingumo Teismo prašo:

— panaikinti tą skundžiamo sprendimo dalį: 1) kurioje pateikiama išvada, jog: a) ombudsmenas padarė kelis neteisėtus veiksmus, kuriais pakankamai akivaizdžiai pažeidė ES teisę, b) nustatyta neturtinė žala ir c) tarp Bendrojo Teismo nustatytų neteisėtų veiksmų ir tos neturtinės žalos yra priežastinis ryšys, ir 2) kurioje ombudsmenui nurodoma išmokėti 7 000 EUR kompensaciją;

— atmesti ieškinį kaip nepagrįstą, jeigu skundžiamas sprendimas bus panaikintas;

— nepatenkinus šių reikalavimų, grąžinti bylą Bendrajam Teismui nagrinėti iš naujo, jeigu skundžiamas sprendimas bus panaikintas;

— priimti tinkamą ir teisingą sprendimą dėl bylinėjimosi išlaidų.

13. 2015 m. spalio 8 d. Teisingumo Teismui pateiktame atsiliepime į apeliacinį skundą C. Staelen Teisingumo Teismo prašo:

— atmesti apeliacinį skundą kaip iš dalies nepriimtiną ir bet kuriuo atveju kaip nepagrįstą;

— nurodyti ombudsmenui sumokėti 50 000 EUR neturtinės žalos atlyginimą;

— nurodyti ombudsmenui padengti visas su šia byla susijusias bylinėjimosi išlaidas ir bylinėjimosi pirmosios instancijos teisme išlaidas.

14. 2016 m. rugsėjo 6 d. posėdyje kalbėjo tik ombudsmenas.

V – Analizė

A – *Įžanginės pastabos*

15. Pirmiausia dėl tvarkos reikėtų pažymėti, jog antrasis reikalavimas C. Staelen atsiliepime į ombudsmeno apeliacinį skundą, kuriuo ji Teisingumo Teismo prašo nurodyti ombudsmenui išmokėti 50 000 EUR neturtinės žalos atlyginimą, akivaizdžiai nepriimtinas pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 174 straipsnį, nes neatitinka reikalavimų, kuriuos galima pareikšti teikiant atsiliepimą į apeliacinį skundą [10].

16. Ombudsmeno apeliacinis skundas grindžiamas penkiais pagrindais.

17. Konkrečiai ombudsmenas tvirtina, jog Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą nusprendęs, kad: i) vien TUM principo pažeidimas laikytinas pagrindu konstatuoti pakankamai akivaizdų pažeidimą; ii) įtikinamas paaiškinimas, kurį institucija pateikia per ombudsmeno vykdomą tyrimą, neatleidžia jo nuo pareigos įsitikinti, ar yra nustatyti faktai, kuriais grindžiamas tas paaiškinimas; iii) nepagrįstai

10 — Šiuo klausimu, kiek tai susiję su šiuo metu galiojančiu Procedūros reglamentu, žr. generalinio advokato M. Wathelet išvados byloje *Komisija / Andersen*, C-303/13 P, EU:C:2015:340, 8 punktą, dėl ankstesnio Procedūros reglamento žr. 2011 m. liepos 5 d. Sprendimo *Edwin/ OHIM*, C-263/09 P, EU:C:2011:452, 83 ir 84 punktus. Byloje C-338/15 P C. Staelen Teisingumo Teismo prašė nurodyti ombudsmenui išmokėti tokią pačią sumą.

vėlyvi atsakymai į C. Staelen raštus yra pakankamai akivaizdus ES teisės, pagal kurią Sąjungai numatoma deliktinė atsakomybė, pažeidimas; iv) C. Staelen pasitikėjimo ombudsmeno tarnyba praradimas gali būti laikomas neturtine žala nepateikiant pakankamo paaiškinimo; v) tarp to pasitikėjimo praradimo ir pažeidimo, kurį esą padarė tarnyba, yra priežastinis ryšys.

18. Kaip paaiškėjo posėdyje, dėl apeliacinio skundo pirmojo pagrindo antros–ketvirtos dalių, dėl apeliacinio skundo antrojo pagrindo antros dalies ir dėl apeliacinio skundo trečiojo ir ketvirtojo pagrindų ombudsmenas ginčija ir skundžiamo sprendimo išvadų esmę, ir Bendrojo Teismo pareigos motyvuoti įvykdymą. Bet kuriuo atveju klausimas, ar Bendrojo Teismo sprendimo motyvai prieštaringi arba nepakankami, yra teisinis klausimas, kuris gali būti keliamas paduodant apeliacinį skundą[11]. Be to, dėl specifinio pobūdžio formalios klaidos, kad pirmosios instancijos teismo sprendime beveik arba visai nenurodyti motyvai, Teisingumo Teismui nagrinėjant apeliacinį skundą gali būti sunku atmesti galimybę, kad buvo padaryta esminė klaida, ir tokiu atveju šie du pagrindai gali iš dalies sutapti[12]. Atsižvelgiant į tai, šioje išvadoje, mano nuomone, skundžiamo sprendimo motyvus derėtų apsvarstyti atskirai, po to, kai bus iš esmės išnagrinėti visi apeliacinio skundo pagrindai. Taip ir padarysiu.

B – *Apeliacinio skundo pirmasis pagrindas: atsakomybės Sąjungai užtraukimas dėl vykdant pirminį tyrimą ombudsmeno padaryto TUM principo pažeidimo*

1. Šalių argumentai

19. Pirmasis ombudsmeno apeliacinio skundo pagrindas sudarytas iš keturių dalių: pirma dalis susijusi su Bendrojo Teismo teisės klaida, padaryta priėmus sprendimą, kad apskritai bet koks TUM principo pažeidimas prilygintinas pakankamai akivaizdžiam ES teisės pažeidimui, o kitos trys dalys susijusios su trimis atvejais, kai Bendrasis Teismas nusprendė, jog ombudsmenas taip pažeidė tą principą vykdydamas pirminį tyrimą. Šios trys dalys susijusios su: i) 2007 m. spalio 22 d. ombudsmeno sprendimu iškreiptu 2007 m. kovo 27 d. Europos Parlamento nuomonės turiniu; ii) tariamu ombudsmeno nesidomėjimu, ar Parlamentas informavo kitas institucijas apie C. Staelen įtraukimą į viešo konkurso Nr. EUR/A/151/98 kandidatų rezervo sąrašą (toliau – nagrinėjama informacija); iii) ta riamu tyrimo, ar nagrinėjama informacija buvo perduota paties Parlamento generaliniams direktoratams (toliau – GD), neatlikimu.

20. Ombudsmeno nuomone, bendrasis požiūris, kurio laikosi Bendrasis Teismas, pirmiausia skundžiamo sprendimo 86 punkte, nesuderinamas su ES teise. Jo teigimu, minėtos institucijos nepritaria Bendrojo Teismo išvadoms. Be to, ombudsmeno manymu, Bendrasis Teismas suklydo skundžiamo sprendimo 141–145 punktuose nusprendęs, kad trys išnagrinėti atvejai laikytini pakankamai akivaizdžiais ES teisės pažeidimais.

21. C. Staelen teigimu, ombudsmenas painioja diskreciją pradėti tyrimą, suteikiamą jam pagal Sprendimo 94/262 3 straipsnį, ir būdą, kaip toks tyrimas vykdomas, ir klaidingai tvirtina, jog skundžiamas sprendimas reiškia, kad bet kokia klaida laikytina TUM pažeidimu ir dėl jos kyla atsakomybė. C. Staelen taip pat teigia, jog klausimas, ar ombudsmenas iškreipė 2007 m. kovo 22 d. Parlamento nuomonę, yra faktų vertinimas, kurio negalima apskųsti apeliacine tvarka. C. Staelen manymu, ombudsmenas Teisingumo Teismo prašo sušvelninti apelianto deliktinės atsakomybės sąlygas, o tai prieštarauja Sprendimui *Lamberts*. Be to, atsiliepdama į apeliacinio skundo pirmojo pagrindo antrą ir ketvirtą dalis, C. Staelen tvirtina, kad Bendrasis Teismas nepadarė teisės klaidos.

11 — 2008 m. gruodžio 16 d. Sprendimo *Masdar (JK)* / *Komisija*, C-47/07 P, EU:C:2008:726, 76 punktas ir jame nurodyta teismo praktika.

12 — Žr., pavyzdžiui, 2005 m. liepos 12 d. Sprendimo *Komisija* / *CEVA ir Pfizer*, C-198/03 P, EU:C:2005:445, 67–69 punktus. Taip pat žr. 2008 m. rugsėjo 9 d. Sprendimo *FIAMM ir kt.* / *Taryba ir Komisija*, C-120/06 P ir C-121/06 P, EU:C:2008:476, 89 punktą.

2. Vertinimas

a) Priimtinumas

22. C. Staelen teiginys, kad apeliacinio skundo pirmojo pagrindo pirma ir trečia dalys nepriimtinos dėl jų faktinio pobūdžio, yra nepagrįstas.

23. Iš tikrųjų skundo pirmojo pagrindo pirma dalis yra visiškai teisės klausimas tiek, kiek ji susijusi su tuo, ar TUM principo pažeidimas laikytinas pakankamai akivaizdžiu ES teisės, pagal kurią asmenims suteikiamos tam tikros teisės, pažeidimu. Kalbant apie kitas apeliacinio skundo pirmojo pagrindo dalis, pažymėtina, kad, nors reikia pripažinti, kad jos susijusios su faktų vertinimu, t. y. su nagrinėjamos informacijos perdavimu, ombudsmeno prieštaravimas yra teisinio pobūdžio: ar tai, kad jis neatliko to perdavimo (ar neperdavimo) tyrimo, laikytina pakankamai akivaizdžiu ES teisės pažeidimu. Kaip ombudsmenas teigia savo atsiliepime, tam reikia bent jau apsvarstyti Bendrojo Teismo atliktą teisinį faktinių aplinkybių vertinimą ir remiantis tais faktais padarytas teisines išvadas, kurias Teisingumo Teismas, žinoma, turi kompetenciją persvarstyti apeliacine tvarka [13].

b) Apeliacinio skundo pirmojo pagrindo pirma dalis: kriterijus, taikomas vertinant, ar ombudsmenas pažeidė TUM principą taip, kad Sąjungai kilo deliktinė atsakomybė

i) Bendrosios pastabos dėl TUM principo taikymo srities

24. Pareiga kruopščiai ir nešališkai išnagrinėti visus svarbius konkretaus atvejo aspektus įtvirtinta ES administracinėje teisėje. Tai būtinoji sąlyga norint užtikrinti gerą administracinių institucijų veikimą, nors teisiškai ši sąvoka nėra aiškiai apibrėžta [14]. Ko gero, todėl kartais TUM principas vadinamas stropumo, kruopštumo ar rūpestingumo principu arba pareiga ir galbūt todėl juo grindžiami susiję pagrindiniai administracinės teisės principai, kaip antai nešališkumo ir bylos nagrinėjimo laiku principai [15].

25. To principo (ar pareigos) aspektas, nagrinėjamas šioje byloje, susijęs su tuo, ką administracinė institucija turi padaryti, kad išsiaiškintų ir ištirtų konkretaus atvejo faktines aplinkybes.

26. Šioje byloje iš esmės nenagrinėjama, ar Bendrasis Teismas teisingai nusprendė, kad ombudsmenas kelis kartus pažeidė TUM principą. Mat ji pirmiausia susijusi su tuo, ar Bendrasis Teismas buvo teisus nuspręsdamas, jog nagrinėjamų pažeidimų mastas buvo toks, kad dėl jų Sąjungai kilo deliktinė atsakomybė. Dėl šių klausimų toliau turėčiau trumpai apsvarstyti TUM principo taikymo sritį.

27. Pirmiausia TUM principas taikytinas dviem skirtingais lygmenimis: ES vidaus administravimo sistemoje ir valstybės narės lygmeniu, kuriuo nacionalinės administracinės institucijos įgyvendina ES normas. Šioje išvadoje nagrinėtinas daugiausia pirmasis lygmuo [16].

28. Trumpai tariant, TUM principas susijęs su dviem priešingais požiūriais: administracinės institucijos ir privačių asmenų.

13 — Žr., be kita ko, 2012 m. liepos 19 d. Sprendimo *Alliance One International ir Standard Commercial Tobacco / Komisija ir Komisija / Alliance One International ir kt.*, C-628/10 P ir C-14/11 P, EU:C:2012:479, 84 punktą.

14 — Taip pat žr. P. Craig komentaro dėl Chartijos 41 straipsnio, S. Peers ir kt. (red.) „The ES Charter of Fundamental Rights. A Commentary“, Oksfordas, Hart Publishing, 2014, p. 1078, 41.28 punktą.

15 — Šiuo klausimu žr. B. Mihaescu Evans „The right to good administration at the crossroads of the various sources of fundamental rights in the ES integrated administrative system“, *Luxembourg Legal Studies*, 7 t., Baden Badenas, Nomos Verlagsgesellschaft, 2015, p. 392 ir paskesni (pirmiausia žr. p. 394–401 dėl taksonominių neatitikimų nagrinėjant šį klausimą).

16 — Dėl antrojo atvejo Švedijoje žr. J. Reichel „God förvaltning i ES och i Sverige“, Stokholmas, Jure Publishing, 2006, p. 489 ir paskesni.

29. Viena vertus, administracinė institucija, be abejo, nėra visažinė. Reikalavimas, kad ji imtųsi tyrimo priemonių net dėl nelabai svarbių dalykų, kai rezultatas gali būti beveik nesvarbus nagrinėjant konkretų atvejį, galėtų atrodyti neproporcingas ir neatitinkantis veiksmingo viešųjų išteklių naudojimo principo. Be to, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, akivaizdu, kad kartais yra svaresnių priežasčių prašyti asmenų, kurių bylos nagrinėjamos, pateikti reikiamą informaciją, jeigu jie gali nesunkiai tai padaryti [17], ir tai ypač pasakytina apie su ieškiniais susijusias bylas. Be to, dėl sąsajos su kitomis teisės normomis, pavyzdžiui, dėl konfidencialumo, administracinės institucijos galimybės rinkti papildomą informaciją gali būti ribotos. Galiausiai TUM principas nėra panacėja. Nors pagal jį reikalaujama, kad administracinė institucija veiktų kruopščiai ir atidžiai, nereikalaujama, kad ji apsaugotų ekonominės veiklos vykdytojus nuo visos su įprasta komercine rizika susijusios žalos [18].

30. Kita vertus, viešojo administravimo institucijos paprastai yra didelės ir gerai aprūpintos, tad gali geriau nei privatūs asmenys nagrinėti bylas, teikti patarimus ir rinkti reikiamą informaciją [19]. Taigi, nors asmenų gali būti prašoma bendradarbiauti vykdant tyrimą ir teikti visą informaciją, kurią jie gali pateikti, administracinė institucija vis tiek privalo kuo stropiau atlikti tyrimą, kad išsklaidytų visas esamas abejones [20]. Faktiškai valdžios institucijos tikrai turi išnaudoti visas įmanomas priemones faktinėms aplinkybėms, nuo kurių konkrečiu atveju priklauso ES teisės nuostatų taikymas, nustatyti [21]. Tad abejotina, kad TUM principą galima sušvelninti siekiant sumažinti administracinės institucijos naštą arba viešąsias išlaidas, išskyrus atvejus, kai to nepadarius tokia našta ar išlaidos būtų didesnės, nei gali būti pagrįstai reikalaujama [22]. Galiausiai nėra pagrindo mažinti su TUM principu susijusių pareigų, kai administracinei institucijai išnagrinėjus tam tikrą bylą gali būti skirta nuobauda [23].

31. Tokiomis aplinkybėmis teisinės valstybės principu grindžiamoje Sąjungoje itin svarbu, kad ES administracinės institucijos visada stengtųsi priimti sprendimus, kurie būtų teisingi ir pagrįsti bendruoju principu, ir kad administracinės institucijos privalo veikti pagal įstatymus. Taigi, nagrinėdamos konkrečią bylą, ES valdžios institucijos privalo laiku ir sparčiai surinkti visą informaciją, kuri, atsižvelgiant į aplinkybes, yra būtina ir pakankama ir kuri gali padėti pasiekti numatomą tikslą sėkmingai atlaikyti galimą teismo kontrolę. Administracinės institucijos renkama informacija turi bent jau užtikrinti, kad būtų pasiektas numatomas rezultatas, t. y. kad nagrinėjama byla būtų pripažinta priimtina ir pagrįsta [24]. Todėl jokiu būdu negalima atmesti galimybės, kad valdžios institucijai gali tekti panaudoti daugiau išteklių, nei numatyta iš pradžių.

32. Iš tiesų Chartijos 41 straipsnyje arba kituose pirminės teisės aktuose nėra atitinkamų nuostatų, todėl vertinimas, ar administracinė institucija įvykdė savo pareigą patenkinamai apsvarstyti visus svarbius konkretaus atvejo aspektus, yra iš esmės kazuistinis. Konkrečiau kalbant, tai pirmiausia priklausys nuo dviejų elementų: pirma, nuo tos bylos *faktinių aplinkybių*, antra, nuo *konkrečių ES teisės normų*, kuriomis reglamentuojama nagrinėjama procedūra ir su ja susiję administracinės institucijos veiksmai, aiškinimo [25].

17 — Šiuo klausimu žr. 1986 m. lapkričio 11 d. Sprendimo *Irish Grain Board*, 254/85, EU:C:1986:422, 19 punktą. Taip pat žr. H. Hoffmann „Inquisitorial Procedures and General Principles of Law: The Duty of Care in the Case Law of the European Court of Justice“, L. Jacobs ir S. Baglay (red.), *The Nature of Inquisitorial Processes in Administrative Regimes: Global Perspectives*, Farnamas, Ashgate, 2013, p. 165.

18 — 2008 m. gruodžio 16 d. Sprendimo *Masdar (JK) / Komisija*, C-47/07 P, EU:C:2008:726, 93 punktas.

19 — Šiuo klausimu žr. 2007 m. birželio 28 d. Sprendimo *Internationaler Hilfsfonds / Komisija*, C-331/05 P, EU:C:2007:390, 24 punktą.

20 — Šiuo klausimu žr. 1986 m. lapkričio 11 d. Sprendimo *Irish Grain Board*, 254/85, EU:C:1986:422, 16 punktą.

21 — Dėl nacionalinių valdžios institucijų pareigos įgyvendinant ES teisę rinkti faktus žr. 1983 m. rugsėjo 21 d. Sprendimo *Deutsche Milchkontor ir kt.*, 205/82–215/82, EU:C:1983:233, 35 punktą.

22 — Dėl nacionalinių valdžios institucijų galimybių vadovautis EEB sutarties 36 straipsniu (dabartiniu SESV 36 straipsniu) apribojimų žr. 1976 m. gegužės 20 d. Sprendimo *de Peijper*, 104/75, EU:C:1976:67, 18 punktą.

23 — Šiuo klausimu žr. taisykles, susijusias su panašiu, nors ir kitokiu pareigos įrodyti klausimu, kaip antai 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo (OL L 1, 2003, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 8 sk., 2 t., p. 205) su pakeitimais 3 straipsnį ir, pavyzdžiui, 2014 m. balandžio 3 d. Sprendimo *Prancūzija / Komisija*, C-559/12 P, EU:C:2014:217, 63 punktą dėl TUM principo sąsajos su įrodymams taikomomis taisyklėmis.

24 — Šiuo klausimu žr. 1991 m. spalio 22 d. Sprendimo *Nölle*, C-16/90, EU:C:1991:402, 13 punktą.

25 — Žr., pavyzdžiui, 2008 m. lapkričio 6 d. Sprendimo *Nyderlandai / Komisija*, C-405/07 P, EU:C:2008:613, 56, 57, 66 ir 67 punktus.

33. Galiausiai, kalbant apie žalos klausimą, pasakytina, kad pagal teismo praktiką dėl TUM principo pažeidimo iš esmės gali būti nurodoma ją atlyginti [26]. Pirmiausia (dabartinis) Bendrasis Teismas yra pažymėjęs, kad „jeigu nustatyta klaida, kurios panašiomis aplinkybėmis veikdama įprastai kruopščiai ir stropiai administracinė valdžios institucija nebūtų padariusi, tai patvirtina išvadą, kad [ES] institucijos elgesys buvo neteisėtas, tad [Sąjungai] kyla atsakomybė pagal [SESV 340 straipsnį]“ [27]. Kadangi Bendrasis Teismas vartoja žodį „patvirtina“, tai reiškia, kad šiuo kriterijumi nepakeičiami tradiciniai kriterijai, pagal kuriuos nustatoma Sąjungos deliktinė atsakomybė, bet teismo praktikoje vartojami įvairūs terminai [28]. Savo praktikoje Teisingumo Teismas nėra pateikęs tokio lyginamojo kriterijaus [29] ir mini „vis akivaizdesnę rūpestingumo stoką“ [30].

ii) Esmė

34. Po šios įžangos pereisiu prie Bendrojo Teismo požiūrio skundžiamame sprendime, kurį kritikuoja ombudsmenas, konkrečiau – jo 85–88 punktuose.

35. Skundžiamo sprendimo 86 punkte Bendrasis Teismas nusprendė, jog „vien [TUM] principo pažeidimo užtenka, kad būtų įrodytas pakankamai akivaizdus pažeidimas“ [31]. Kaip pažymėjo ombudsmenas, tai prilygintina teismo praktikos iškraipymui: Teisingumo Teismas yra ne kartą nusprendęs, kad, jei atitinkama ES institucija „turi tik labai ribotą diskreciją arba netgi jos visai neturi, pakankamai akivaizdžiam pažeidimui įrodyti *gali* užtekti ir paprasto [Sąjungos] teisės pažeidimo“ [32]. Tai visai nestebina. Iš tiesų Sąjungos atsakomybė suponuoja, kad atitinkama ES institucija *akivaizdžiai ir sunkiai* pažeidė savo diskrecijos ribas, o bendrasis ar individualus tos institucijos pasirinktos priemonės pobūdis nėra lemiamas tų ribų nustatymo kriterijus [33]. Atsakomybės užtraukimas priklausys nuo kelių nebaigtinių elementų, įskaitant (bet ne tik) ES institucijai suteiktos diskrecijos aprėptį [34]. Kitaip tariant, kad Sąjungai kiltų deliktinė atsakomybė, bet kokios klaidos nepakanka, reikia kai ko daugiau. Šios išvados 33 punkte nurodytoje Teisingumo Teismo praktikoje dėl TUM principo patvirtinama: rūpestingumo stygius turi būti *akivaizdus*. Antraip beveik nebūtų skirtumo tarp ieškinio dėl panaikinimo pagal SESV 263 straipsnį ir ieškinio dėl žalos atlyginimo pagal SESV 268 straipsnį.

26 — Žr. 2008 m. gruodžio 16 d. Sprendimo *Masdar (JK)* / *Komisija*, C-47/07 P, EU:C:2008:726, 91 punktą.

27 — Žr. 2001 m. liepos 12 d. Sprendimo *Comafrica ir Dole Fresh Fruit Europe* / *Komisija*, T-198/95, T-171/96, T-230/97, T-174/98 ir T-225/99, EU:T:2001:184, 134 punktą ir 2005 m. kovo 17 d. Sprendimo *Agraz ir kt.* / *Komisija*, T-285/03, EU:T:2005:109, 40 punktą (panaikintas apeliacine tvarka 2006 m. lapkričio 9 d. Sprendimu *Agraz ir kt.* / *Komisija*, C-243/05 P, EU:C:2006:708, kiek tai susiję su žalos klausimu; Komisija apeliacinio skundo dėl nustatyto pakankamai akivaizdaus ES teisės pažeidimo neteikė).

28 — Pavyzdžiui, 2001 m. liepos 12 d. Sprendimo *Comafrica ir Dole Fresh Fruit Europe* / *Komisija*, T-198/95, T-171/96, T-230/97, T-174/98 ir T-225/99, EU:T:2001:184, 144 punkte (dabartinis) Bendrasis Teismas pridūrė, jog „tai, kad nustatyta institucijos klaida ar pažeidimas, savaime nereiškia, kad [Sąjungai] kyla deliktinė atsakomybė, *nebent ta klaida ar pažeidimas padarytas dėl stropumo ar rūpestingumo stokos*“ (išskirta mano). 1995 m. rugsėjo 18 d. Sprendimo *Nölle* / *Taryba ir Komisija*, T-167/94, EU:T:1995:169 (toliau – Sprendimas *Nölle II*) 89 punkte (dabartinis) Bendrasis Teismas atskyrė visišką TUM principo nesilaikymą nuo paprasto tinkamo su juo susijusių pareigų masto neįvertinimo.

29 — Plg. 2007 m. birželio 28 d. Sprendimo *Internationaler Hilfsfonds* / *Komisija*, C-331/05 P, EU:C:2007:390, 24 punktą, kuriame, be kita ko, nagrinėjant bylą, kurioje siekta žalos atlyginimo, minimas „visiškas kruopštumas, kurį didelė ir gerai aprūpinta institucija privalo užtikrinti santykius su ja turintiems asmenims“.

30 — 1965 m. gruodžio 9 d. Sprendimo *Société anonyme des laminoirs, hauts fourneaux, forges, fonderies et usines de la Providence ir kt.* / *High Authority*, 29/63, 31/63, 36/63, 39/63–47/63, 50/63 ir 51/63, EU:C:1965:120, p. 937 (žala priteista), ir 1992 m. sausio 30 d. Sprendimo *Finsider ir kt.* / *Komisija*, C-363/88 ir C-364/88, EU:C:1992:44, 22 punktas (žala nepriteista). Taip pat žr. 1995 m. kovo 15 d. Sprendimo *COBRECAF ir kt.* / *Komisija*, T-514/93, EU:T:1995:49, 70 punktą, kuriame (dabartinis) Bendrasis Teismas mini „akivaizdžią kruopštumo stoką“.

31 — Sprendimo tekste prancūzų kalba, kuri buvo proceso kalba, vartojamas žodis „suffit“ (pakanka).

32 — Žr., pavyzdžiui, 2000 m. liepos 4 d. Sprendimo *Bergaderm ir Goupil* / *Komisija*, C-352/98 P, EU:C:2000:361, 44 punktą; 2005 m. liepos 12 d. Sprendimo *Komisija* / *CEVA ir Pfizer*, C-198/03 P, EU:C:2005:445, 65 punktą; 2007 m. balandžio 19 d. Sprendimo *Holcim (Deutschland)* / *Komisija*, C-282/05 P, EU:C:2007:226, 47 punktą (išskirta mano).

33 — 2000 m. liepos 4 d. Sprendimo *Bergaderm ir Goupil* / *Komisija*, C-352/98 P, EU:C:2000:361, 46 punktas; taip pat žr. 2007 m. balandžio 19 d. Sprendimo *Holcim (Deutschland)* / *Komisija*, C-282/05 P, EU:C:2007:226, 49 punktą.

34 — Žr. 1996 m. kovo 5 d. Sprendimo *Brasserie du pêcheur ir Factortame*, C-46/93 ir C-48/93, EU:C:1996:79, 55–57 punktus.

36. Sprendimu *Schneider Electric*, kuriuo remiasi Bendrasis Teismas, ne tik nepatvirtinamas skundžiamame sprendime pasirinktas požiūris [35]; to sprendimo 86 punkte esantis teiginys nesuderinamas su (teisingu) teismo praktikos, susijusios su deliktinės atsakomybės Sąjungai užtraukimo sąlygomis ir nurodytos to sprendimo 71 ir 72 punktuose, apibendrinimu.

37. Be to, Bendrojo Teismo teiginiai, išdėstyti punktuose prieš skundžiamo sprendimo 86 punktą, nepagrindžia tame punkte padarytos išvados.

38. Skundžiamo sprendimo 86 punkte Bendrasis Teismas pirmiausia teigia, jog ombudsmenas neturi diskrecijos dėl rūpestingumo principo laikymosi konkrečiu atveju. Tas teiginys, net jeigu jis teisingas, ištrauktas iš konteksto. Iš tiesų ombudsmeno diskrecinės galios neatleidžia jo nuo pareigos laikytis TUM principo tiek, kiek jis yra bendrasis teisės principas, kurio ES administracinė institucija privalo laikytis visada [36]. Tačiau iš tiesų, atsižvelgiant į tai, ką konstatavau šios išvados 32 punkte, to principo laikymasis pirmiausia priklausys nuo to, ar ir kaip ji nuspręs atlikti tyrimą. Iš tikrųjų TUM principo laikymąsi lemia aplinkybės. Taigi, kalbant apie ombudsmeno veiksmus, pasakytina, kad TUM principo laikymąsi lems nagrinėjamos aplinkybės, kurios savo ruožtu priklausys nuo to, kaip jis naudojasi savo plačia diskrecija.

39. Akivaizdu, kad Bendrasis Teismas, ko gero, suvokia šią problemą. Iš tiesų jis iš karto bando apriboti bendrojo teiginio skundžiamo sprendimo 86 punkte taikymo sritį, 87 punkte pažymėdamas, jog ne kiekvienas ombudsmeno padarytas pažeidimas yra TUM principo pažeidimas; tai tik pažeidimas, kurio padarinys yra tai, kad jis negalėjo atidžiai ir nešališkai ištirti visų reikšmingų aplinkybių [37].

40. Kitas svarbus argumentas, kuriuo remdamasis Bendrasis Teismas nusprendė, jog ombudsmeno padaryto TUM principo pažeidimo užtenka, kad būtų konstatuotas pakankamai akivaizdus ES teisės pažeidimas, pateiktas 85 punkto paskutiniame sakinyje. Jame Bendrasis Teismas tvirtina, jog reikalavimas, kad ombudsmenas, įgyvendindamas savo įgaliojimus, laikytųsi TUM principo, yra dar svarbesnis dėl jo funkcijų pagal SESV 228 straipsnio 1 dalį ir Sprendimo 94/262 3 straipsnio 1 dalį.

41. Paprastai tariant, tuo esminiu teiginiu Bendrasis Teismas reikalauja, kad ombudsmenas būtų „šventesnis už popiežių“. Tačiau ta sąvoka prieštarauja Teisingumo Teismo sprendimui *Lamberts*, kuriame ombudsmenas prilyginamas kitoms ES institucijoms, kiek tai susiję su Sąjungos deliktine atsakomybe. Kaip pabrėžiama Sprendime *Lamberts*, dėl ypatingo ombudsmeno funkcijų pobūdžio nereikalaujama, kad jam būtų taikomi griežtesni standartai. Mat būtų galima teigti, jog tai pakenktų ombudsmeno veiklai, kuria turi būti užtikrinama, kad ES institucijos savanoriškai laikytųsi gero administravimo principo, ir, jeigu jos nesilaiko, imamasi neprievartinių („negriežtosios teisės“) priemonių [38]. Pirmiausia jis turi didelę diskreciją atlikti tyrimus savo nuožiūra ir tiesiog privalo daryti viską, ką gali [39]. Priešingai, nei tvirtina C. Staelen, ta diskrecija susijusi ne tik su klausimu, ar reikia pradėti tyrimą, bet ir su tuo „kaip nagrinėjami [skundai]“ [40], įskaitant tyrimo priemonės taikymo

35 — 2007 m. liepos 11 d. Sprendimo *Schneider Electric* / *Komisija*, T-351/03, EU:T:2007:212, 117 ir 118 punktai: „Jei atitinkama institucija turi tik labai ribotą diskreciją arba visai jos neturi, pakankamai akivaizdžiam pažeidimui nustatyti *gali* pakakti paprasto Bendrijos teisės pažeidimo <…> Tas pats taikoma tais atvejais, kad institucija atsakovė pažeidžia bendrą pareigą elgtis rūpestingai (šiuo klausimu žr. 1990 m. kovo 27 d. [Sprendimo *Grifoni / Komisija*, C-308/87, EU:C:1990:134], 13 ir 14 punktus) arba netinkamai taiko atitinkamas materialiąsias arba procedūrines normas“ (išskirta mano). Be to, tame sprendime Teisingumo Teismas nenusprendė, jog pakanka bet kokio TUM principo pažeidimo, kad Sąjungai būtų užtraukta deliktinė atsakomybė.

36 — Žr. H. Hoffmann, *op. cit.*, p. 153 ir 154: jis teigia, kad „taikytinos [ES administracinės teisės] normos ir principai susiję su visais administracinės veiklos aspektais, nesvarbu, ar tai antrinės teisės aktai ir administracinių normų nustatymas, ar sprendimo konkrečioje byloje priėmimas (teismo sprendimas). Jie taikomi neatsižvelgiant į tai, ar sprendimas turi būti grindžiamas objektyviais kriterijais, ir į tai, ar administracinė institucija turi tam tikrą diskreciją“. Ir konkrečiai p. 158 nurodoma, kad „rūpestingumo pareigos principas taikomas visuose administracinės procedūros etapuose“.

37 — Daug ką byloja ir faktas, kad, kaip pažymėjo ombudsmenas, skundžiamo sprendimo 205 punkte Bendrasis Teismas nurodė, jog ombudsmenas pažeidė TUM principą vykdydamas tyrimą savo iniciatyva, to sprendimo II.C.2 dalyje, susijusioje su akivaizdžiomis vertinimo klaidomis.

38 — Šiuo klausimu žr. 2007 m. birželio 28 d. Sprendimo *Internationaler Hilfsfonds* / *Komisija*, C-331/05 P, EU:C:2007:390, 26 punktą.

39 — Sprendimo *Lamberts* 50 punktas.

40 — Sprendimo *Lamberts* 52 punktas.

tinkamumą pagal Sprendimo 94/262 3 straipsnio 2 ir 3 dalis. Tuo paaiškinama, kodėl Teisingumo Teismas nusprendė, jog tik „*išimtiniais atvejais* pilietis gali įrodyti, kad [ombudsmenas, vykdydamas] savo pareigas, padarė pakankamai akivaizdų [ES] teisės pažeidimą ir dėl to atitinkamam piliečiui buvo padaryta žala“ [41]. Dėl atsakomybės už *bet kokį ir kiekvieną* TUM principo pažeidimą, kaip pažymima skundžiamame sprendime, kyla grėsmė tai diskrecijai ir atitinkamai toms funkcijoms.

42. Be to, Bendrojo Teismo požiūris, kad ombudsmenas turi rodyti pavyzdį, reiškia, jog jo nuomonė tarsi svarbesnė nei kitų. Vis dėlto tokiu atveju būtų nelogiška, jeigu Teisingumo Teismas atsisakytų pripažinti privalomą ombudsmeno sprendimų pobūdį sprendžiant klausimą, ar ES institucija laikėsi gero administravimo principo, o jis būtent taip ir pasielgė [42].

43. Tad, mano nuomone, skundžiamo sprendimo 86 punkte nusprendęs, jog „vien [TUM] principo pažeidimo užtenka, kad būtų įrodytas pakankamai akivaizdus pažeidimas“, Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą.

44. Galiausiai skundžiamo sprendimo 88 punkte Bendrasis Teismas taip pat nusprendė, jog TUM principu siekiama suteikti teisių privatiems asmenims. Kadangi ombudsmenas šios išvados neginčija, toliau teikiamos pastabos yra visiškai *obiter*.

45. Bendrasis Teismas rėmėsi savo paties praktika, kurioje TUM principas minimas kaip „privačių asmenų apsaugos taisyklė“ [43]. Mano žiniomis, Teisingumo Teismas niekada to nekonstatavo [44]. Viena vertus, Chartijos 41 straipsnyje, kuriame įtvirtintas ir TUM principas, iš tikrųjų minima „teisė“ į gerą administravimą, nurodoma V antraštinėje dalyje „Pilietinės teisės“. Be to, pagal Chartijos 52 straipsnio 1 dalį „teises“ galima „įgyvendinti“, o pagal 51 straipsnio 1 dalį ES administracinės institucijos turi jas „gerbti“ [45].

46. Kita vertus, kaip nurodyta paaiškinime teikiant gaires dėl Chartijos 52 straipsnio 5 dalies, gerbtinos teisės yra *subjektyvios*. Būtų galima pateikti argumentą, jog tikrasis TUM principo tikslas – apsaugoti visų gerovę užtikrinant, kad administracinė institucija apskritai veiktų laikydamasi teisinės valstybės principo. Tai ypač pasakytina apie ombudsmeną, kurio užduotis – ne suteikti skundo pateikėjui galimybę pasinaudoti skunde prašoma teisių gynimo priemone, o atskleisti netinkamą ES administracinės institucijos veiklos administravimą pagal Sprendimo 94/262 2 straipsnio 1 dalį. Tas tikslas gali sutapti su tam tikro asmens, šiuo atveju C. Staelen, privačiuoju interesu, bet ne visais atvejais galima daryti tokią prielaidą. Tinkamas Sprendimo *Nölle II* aiškinimas, ko gero, tai patvirtina: tame sprendime konkrečiai minimas teisinis arba faktinis vaidmuo, kurį atlieka administracinėje procedūroje dalyvaujančios šalys [46]. Todėl, kaip parodyta šios išvados 91 punkte, mano nuomone, tai, ar tam tikru atveju to principo nesilaikymas laikytinas privačiam asmeniui suteiktos teisės pažeidimu, priklauso nuo aplinkybių.

47. Tad, mano manymu, skundžiamo sprendimo 88 punktas pernelyg kategoriškas. Tačiau pripažįstu, kad ombudsmenas tos sprendimo dalies neginčijo.

41 — Sprendimo *Lamberts* 52 punktas (išskirta mano). M. Suksi, komentuodamas tą sprendimą *Common Market Law Review*, Nr. 42, Nyderlandai, Kluwer Law, 2005, p. 1773, teigia, jog Teisingumo Teismas sukūrė „nuosaikumo principą“.

42 — Šiuo klausimu žr. 2007 m. spalio 25 d. Sprendimo *Komninou ir kt.* / *Komisija*, C-167/06 P, nepaskelbtas Rink., EU:C:2007:633, 44 punktą.

43 — Sprendimo *Nölle II* 76 punktas.

44 — Kalbant apie tai, ar ombudsmeno įgaliojimais pagal Sprendimą 94/262 suteikiama teisių privatiems asmenims, reikia pasakyti, kad (dabartinis) Bendrasis Teismas į tą klausimą atsakė neigiamai; žr. 2002 m. balandžio 10 d. Sprendimo *Lamberts* / *Europos ombudsmenas*, T-209/00, EU:T:2002:94, 87 punktą.

45 — Chartija tapo privaloma po to, kai Teisingumo Teismas priėmė Sprendimą *Lamberts*. Dėl to Sprendimas *Nölle II* minimas paaiškinimuose, teikiamuose kaip Chartijos aiškinimo gairės (OL C 303, 2007, p. 17) dėl jos 41 straipsnio, į kurias aiškinant reikia atsižvelgti pagal ESS 6 straipsnio 1 dalies trečią pastraipą ir Chartijos 52 straipsnio 7 dalį.

46 — Sprendimo *Nölle II* 76 punktas.

48. Bet kuriuo atveju iš pirma išdėstytų argumentų matyti, kad apeliacinio skundo pirmojo pagrindo pirma dalis pagrįsta.

c) Apeliacinio skundo pirmojo pagrindo antra dalis: TUM principo pažeidimo, susijusio su 2007 m. kovo 22 d. Parlamento nuomonės iškraipymu, akivaizdumas

49. Apeliacinio skundo pirmojo pagrindo antra dalis taip pat pagrįsta.

50. Iš tikrųjų skundžiamo sprendimo 142 punkte Bendrasis Teismas klaidą, susijusią su 2007 m. kovo 22 d. Parlamento nuomonės iškraipymu, prilygino rūpestingumo stokai tiriant bylą, kuri yra pakankamai akivaizdus ES teisės pažeidimas. Bendrasis Teismas tiesiog konstatavo, kad „[o]mbudsmenas neturi diskrecijos, kai praneša apie dokumento turinį“.

51. Nors tas teiginys teisingas, vien jo nepakanka klaidos akivaizdumui nustatyti. Pirmiausia Bendrasis Teismas neišnagrinėjo, ar klaida padaryta tyčia ir ar ją galima pateisinti [47], pirmiausia atsižvelgiant į tai, jog pirmosios instancijos teisme ombudsmenas aiškino, kad tai paprasta klaida ir kad ji buvo ištaisyta. Bet kuriuo atveju faktas, kad ombudsmenas pripažino padaręs klaidą, nėra svarbus.

52. Pirmiausia, man atrodo, ši byla iš esmės skiriasi nuo padėties byloje *M*. Toje byloje dėl to, kad ombudsmenas ištaisė pirminę klaidą (susijusią su tuo, kad viešai paskelbtoje ombudsmeno sprendimo redakcijoje buvo nurodytas netinkamo administravimo byloje dalyvavusio ES pareigūno vardas ir pavardė), nagrinėjamo ES teisės pažeidimo sunkumas nesumažėjo [48]. O šioje byloje 2007 m. kovo 22 d. Parlamento nuomonės turinio iškraipymo sunkumas man nėra visiškai akivaizdus ir pirmiausia neaišku, kodėl tos klaidos nebuvo galima ištaisyti.

53. Faktas, jog, kaip skundžiamo sprendimo 102 punkte pažymėjo Bendrasis Teismas, ta „klaida matyti iš to, kad buvo <…> nerūpestingai atsižvelgta į aplinkybę, kurią pats [o]mbudsmenas laikė reikšminga“, nėra svarbus. Tuo teiginiu grindžiama išvada dėl TUM principo pažeidimo, o ne dėl to, kad pažeidimas buvo pakankamai akivaizdus.

54. Be to, priešingai, nei teigia C. Staelen, iš skundžiamo sprendimo 290 punkto negalima daryti išvados, kad pažeidimas buvo pakankamai akivaizdus. Bet kuriuo atveju, kaip teigia ombudsmenas, faktas, kad skundžiamo sprendimo 291 ir 292 punktuose Bendrasis Teismas sprendė, ar ombudsmeno įgyvendinamomis priemonėmis galima atlyginti C. Staelen tariamai patirtą neturtinę žalą, nieko nekeičia, nes tuo atveju reikia kiekybiškai įvertinti nuostolį, o ne pažeidimo akivaizdumą [49].

55. Faktiškai Bendrasis Teismas nepateikė jokio tikrojo paaiškinimo, kaip turėtų būti [50], kodėl ombudsmeno rūpestingumo stoka yra pakankamai akivaizdus ES teisės pažeidimas. Net jeigu būtų laikomasi nuomonės, kad šiuos argumentus netiesiogiai suponuoja skundžiamo sprendimo 88 punktas, tas sprendimas būtų prieštaringas tiek, kiek Bendrasis Teismas pradėjo savo analizę 72 punkte konstatuodamas, jog tais atvejais, kai ombudsmenas neturi diskrecijos, „gali“ pakakti paprasto pažeidimo, kad būtų nustatyta, jog padarytas pažeidimas pakankamai akivaizdus.

47 — Šiuo klausimu žr. 1996 m. kovo 5 d. Sprendimo *Brasserie du pêcheur ir Factortame*, C-46/93 ir C-48/93, EU:C:1996:79, 56 punktą. Nors tame punkte minima, ar „teisės klaidą galima pateisinti“, niekas netrukdo tą kriterijų taikyti ir faktinėms klaidoms, turint omenyje, kad tame punkte nepateikiamas išsamus svarbių veiksnių sąrašas.

48 — 2008 m. rugsėjo 24 d. Sprendimas *M* / *Europos ombudsmenas*, T-412/05, nepaskelbtas Rink., EU:T:2008:397 (pirmiausia žr. 134 punktą). Taip pat žr. 1990 m. vasario 7 d. Sprendimo *Culin* / *Komisija*, C-343/87, EU:C:1990:49, 28 punktą.

49 — Šiuo klausimu žr. 2014 m. spalio 14 d. Sprendimo *Giordano* / *Komisija*, C-611/12 P, EU:C:2014:2282, 37–40 punktus.

50 — Žr., be kita ko, 2016 m. gegužės 26 d. Sprendimo *Rose Vision* / *Komisija*, C-224/15 P, EU:C:2016:358, 24 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

56. Taigi, mano nuomone, bet kuriuo atveju Bendrasis Teismas tinkamai neatliko savo pareigos motyvuoti, kodėl ombudsmeno padarytas 2007 m. kovo 22 d. Parlamento nuomonės turinio iškraipymas yra pakankamai akivaizdus TUM principo pažeidimas.

d) Apeliacinio skundo pirmojo pagrindo trečia dalis: TUM principo pažeidimo, susijusio su tuo, kad nebuvo ištirta, ar nagrinėjama informacija perduota kitoms ES institucijoms, akivaizdumas

57. Apeliacinio skundo pirmojo pagrindo trečia dalis susijusi su Bendrojo Teismo išvada, jog neištyręs, ar nagrinėjama informacija perduota kitoms ES institucijoms, ombudsmenas pažeidė TUM principą pakankamai akivaizdžiai, kad Sąjungai kiltų deliktinė atsakomybė.

58. Skundžiamo sprendimo 143 punkte Bendrasis Teismas pirmiausia nusprendė, jog ombudsmenas „neįrodė ištyręs ir turėjęs reikšmingų duomenų apie tai, kada ir kaip nagrinėjamas rezervo sąrašas laikotarpiu nuo 2005 m. gegužės 17 d. iki 2007 m. gegužės 14 d. buvo perduotas kitoms Sąjungos institucijoms, įstaigoms ir organams“. Toliau jis konstatavo, kad toks rūpestingumo pareigos neįvykdymas yra pakankamai akivaizdus pažeidimas.

59. Kaip teisingai pažymėjo ombudsmenas, ta išvada grindžiama skundžiamo sprendimo 86 punkte pateiktu teismo praktikos aiškinimu. Kadangi, mano nuomone, tas aiškinimas klaidingas, klaidingu laikytinas ir skundžiamo sprendimo 143 punktas.

60. Jeigu Teisingumo Teismas, priešingai nei aš, nuspręstų, jog skundžiamo sprendimo 86 punktas nėra klaidingas, man būtų aišku, kad bet kuriuo atveju Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą tinkamai neįvykdęs pareigos motyvuoti.

61. Iš tiesų Bendrasis Teismas nepateikė jokio svaraus paaiškinimo, kodėl tai, kad ombudsmenas neištyrė, ar nagrinėjama informacija perduota kitoms ES institucijoms, yra pakankamai akivaizdus TUM principo pažeidimas. Klaidos šiurkštumas nepaaiškinamas vien faktu, kad Bendrasis Teismas konstatavo, jog ombudsmenas neįrodė, kad jis ištyrė ir turėjo reikšmingų duomenų; tas faktas labiau susijęs su tuo, kad ombudsmenas turi prisiimti su juo susijusių įrodymų stokos riziką. Kalbant apie tai, ar motyvavimą galima numanyti, grįžtu prie to, ką esu konstatavęs šios išvados 55 punkte.

62. Vadinasi, apeliacinio skundo pirmojo pagrindo trečią dalį reikia patenkinti.

e) Apeliacinio skundo pirmojo pagrindo ketvirta dalis: TUM principo pažeidimo, susijusio su tuo, kad nebuvo ištirta, ar nagrinėjama informacija perduota Parlamento GD, akivaizdumas

63. Nusprendęs, jog ombudsmenas „neįrodė, kad ištyrė ir turėjo duomenų, reikšmingų vertinant [nagrinėjamos informacijos] perdavimą“, skundžiamo sprendimo 144 punkte Bendrasis Teismas priėjo prie išvados, jog tai, kad ombudsmenas neištyrė, ar nagrinėjama informacija perduota Parlamento GD, yra pakankamai akivaizdus pažeidimas, kad užtrauktų Sąjungai deliktinę atsakomybę.

64. Kaip teisingai pažymėjo ombudsmenas, ta išvada grindžiama skundžiamo sprendimo 86 punkte pateiktu klaidingu teismo praktikos aiškinimu.

65. Bet kuriuo atveju dėl panašių priežasčių, kaip išdėstyta šios išvados 60 ir 61 punktuose, manau, jog Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą neįvykdęs savo pareigos motyvuoti, kodėl tai, kad ombudsmenas neištyrė, ar nagrinėjama informacija perduota Parlamento GD, yra pakankamai akivaizdus TUM principo pažeidimas.

66. Tad apeliacinio skundo pirmojo pagrindo ketvirta dalis yra pagrįsta, kaip ir visas tas apeliacinio skundo pagrindas.

C – *Apeliacinio skundo antrasis pagrindas: atsakomybės Sąjungai užtraukimas dėl vykdant tyrimą savo iniciatyva ombudsmeno padaryto TUM principo pažeidimo*

1. Šalių argumentai

67. Ombudsmenas pirmiausia teigia, jog svarstydamas su TUM principo pažeidimu susijusią kandidatų rezervo sąrašo galiojimo trukmę Bendrasis Teismas priėmė sprendimą *ultra petita*, nes C. Staelen reikalavimas pagrįstas akivaizdžia vertinimo klaida. Be to, ombudsmeno teigimu, Sprendimo 94/262 3 straipsnio 1 ir 2 dalyse jam suteikiami įgaliojimai įvairiais būdais rinkti įrodymus ir priimti sprendimus, ar imtis paskesnių tyrimo priemonių. Jis tvirtina, jog gali teisėtai remtis institucijos pateikta informacija, jeigu nėra pagrindo abejoti tų įrodymų patikimumu. Jo teigimu, nebuvo priežasčių nesivadovauti 2010 m. lapkričio 15 d. Parlamento atsakymu į klausimą, kurį jis buvo iškėlęs per tyrimą savo iniciatyva, o C. Staelen, kuriai buvo pranešta apie tą atsakymą, niekaip neatsiliepė. Ombudsmenas tvirtina, kad negalėjo numatyti, jog praėjus beveik trejiems metams Parlamentas ištaisys tą informaciją, ir bet kuriuo atveju skundžiamame sprendime nėra jokio paaiškinimo, kodėl jo klaida yra pakankamai akivaizdi. Galiausiai ombudsmenas kritikuoja klaidingą Bendrojo Teismo sprendimą, pirma, kad pagal skundžiamo sprendimo 113 punktą būtent jis pateikė dokumentus, kuriuose buvo atskleistas 2010 m. lapkričio 15 d. Parlamento nuomonės netikslumas, ir, antra, kad pagal 199 punktą „visi šie pradiniai laimėtojai į minėtą rezervo sąrašą buvo įrašyti bent 2 metus 4 mėnesius ir 20 dienų“ ir tik vienas kandidatas buvo įrašytas į tą sąrašą šiek tiek ilgiau nei C. Staelen, kaip nurodyta skundžiamo sprendimo 201 punkte [51].

68. C. Staelen tvirtina, kad administracinės institucijos sąžiningumo prielaida yra ginčytina. C. Staelen nuomone, ombudsmenui pripažinus skundą priimtinu, dėl informacijos patikimumo faktiškai kyla klausimų. Jos manymu, skundų pateikėjų sąžiningumas turėtų būti vertinamas labiau už administracinės institucijos sąžiningumą, nes ombudsmeno tyrimai vykdomi siekiant ginti būtent skundų pateikėjų interesus. C. Staelen daro išvadą, jog Bendrasis Teismas nesuklydo nusprendęs, kad ombudsmenas neturėjo pakankamai įrodymų savo sprendimui pagrįsti ir kad ta klaida buvo pakankamai akivaizdi, kad užtrauktų Sąjungai atsakomybę.

2. Vertinimas

69. Ombudsmeno teiginį, kad Bendrasis Teismas priėmė sprendimą *ultra petita*, reikia atmesti. Iš tiesų, kaip paaiškinta šios išvados 38 ir 39 punktuose, tarp TUM principo ir ombudsmeno diskrecijos spręsti, ar ir kaip atlikti tyrimą, yra glaudus ryšys. Nekeisdamas ieškinio dalyko, Bendrasis Teismas vertino C. Staelen reikalavimą dėl akivaizdžios vertinimo klaidos TUM principo pažeidimo aspektu ir turėjo teisę tai daryti [52].

70. Likusią šio apeliacinio skundo pagrindo dalį, mano nuomone, reikėtų padalyti į dvi dalis: pirma, ombudsmeno teigimu, neatlikęs papildomų tyrimų po to, kai Parlamentas pateikė atsakymą, jis nepažeidė TUM principo. Antra, ombudsmenas tvirtina, jog bet kuriuo atveju jo elgesys nėra pakankamai akivaizdi klaida, kad užtrauktų Sąjungai atsakomybę. Tokia tvarka ir nagrinėsiu šį skundo pagrindą.

51 — Skundžiamo sprendimo 201 punkto redakcijoje anglų kalba yra vertimo raštu klaida, nes vartojama daugiskaita („shorter than that for the other successful *candidates*“), o sprendimo tekste prancūzų kalba, kuri buvo proceso kalba, vartojama tokia formuluotė: „une durée inférieure à celle d'*un* des autres lauréats du concours“ (abiem atvejais išskirta mano).

52 — Šiuo klausimu žr. 2008 m. liepos 1 d. Sprendimo *Chronopost / UFEX ir kt.*, C-341/06 P ir C-342/06 P, EU:C:2008:375, 75 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

a) Apeliacinio skundo antrojo pagrindo pirma dalis: tariamas TUM principo pažeidimas, susijęs su vadovavimusi 2007 m. kovo 22 d. Parlamento nuomone

71. Ombudsmeno ypač kritikuojami skundžiamo sprendimo punktai, t. y. 199, 205 ir 223 punktai, susiję su argumentu, išdėstytu jo 197 punkte, jog ombudsmenas padarė klaidą, laikydamasis nuomonės, kad C. Staelen nebuvo diskriminuojama, palyginti su kitais konkurso laimėtojais, kiek tai susiję su šio konkurso kandidatų rezervo sąrašo galiojimo trukmės nustatymu.

72. Dėl tvarkos negaliu atmesti galimybės, kad ombudsmenas teisingai kritikuoja šios išvados 67 punkte nurodytas nustatytas faktines aplinkybes. Vis dėlto, nors ombudsmenas netvirtina, kad Bendrasis Teismas iškraipė faktines bylos aplinkybes pirmojoje instancijoje, ta kritika neveiksminga, kiek tos galimos klaidos yra nereikšmingos. Iš tiesų, pirma, kalbant apie netinkamą žodžių „bent jau“ vartojimą, Bendrasis Teismas tiesiog (ir teisingai) skundžiamo sprendimo 203 punkte konstatavo, jog Parlamento pasiūlytas paaiškinimas buvo netinkamas. Antra, nors iš bylos medžiagos matyti, kad pagrindinis Parlamento dokumentas, kuriame buvo nurodyta, jog 2010 m. lapkričio 15 d. nuomonė buvo klaidinga, parengtas C. Staelen, o ne ombudsmeno iniciatyva[53], skundžiamo sprendimo 113 punkte tas dokumentas nėra minimas. Tad faktas, kad tas dokumentas buvo pateiktas C. Staelen iniciatyva, nieko nelemia.

73. Bet kuriuo atveju, mano nuomone, Bendrasis Teismas negalėtų pagrįstai nuspręsti, kaip jis padarė skundžiamo sprendimo 205 punkte, kad ombudsmenas pažeidė TUM principą per tyrimą savo iniciatyva konstatavęs Parlamento netinkamo administravimo atvejo nebuvimą, negavęs „įrodymų, patvirtinančių kiekvieno iš šių laimėtojų įdarbinimo momentą, ir paaiškėjus, jog šie paaiškinimai neturi pagrindo“.

74. Kalbant konkrečiai apie tai, jog vėliau pateikti paaiškinimai buvo nepagrįsti, labai abejoju, kad vertinimas, ar valdžios institucija laikėsi TUM principo, gali pagrįstai priklausyti tik arba daugiausia nuo įvykių, įvykusių po tariamo poelgio. Klaidos negalima nustatyti remiantis tik retrospektyviais dalykais.

75. Toliau dėl skundžiamo sprendimo 204 punkto pažymiu, kad jame Bendrasis Teismas bendrai pareiškė: „Tai, kad atliekant tyrimą institucijos [o]mbudsmenui pateiktas paaiškinimas gali atrodyti įtikinamas, neatleidžia [o]mbudsmeno nuo pareigos įsitikinti, kad faktinės aplinkybės, kuriomis yra grindžiamas šis paaiškinimas, tikrai yra tokios, jeigu šis paaiškinimas yra vienintelis pagrindas, kuriuo jis grindžia savo išvadą dėl šios institucijos netinkamo administravimo atvejo nebuvimo“. Vis dėlto vien to teiginio nepakanka norint įrodyti, jog ombudsmenas nesilaikė TUM principo.

76. Iš tikrųjų, kaip paaiškinta šios išvados 32 punkte, TUM principo įgyvendinimas priklauso nuo svarbių faktinių aplinkybių ir taikytinų taisyklių, kuriomis reglamentuojama nagrinėjama procedūra ir administracinės institucijos veikla. Tad pernelyg kategoriškas požiūris, kaip antai išdėstytas skundžiamo sprendimo 204 punkte, netinkamas. Dėl jo mažų mažiausiai lieka klaidingas įspūdis, kad, jeigu ombudsmenas savo nuomonę būtų pagrindęs dviem teiginiais, jis būtų įgyvendinęs tą principą.

77. Svarbių faktinių aplinkybių ir taikytinų taisyklių svarstymas patvirtina išvadą, kad Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą.

53 — Iš pirmosios instancijos teismui pateiktos bylos medžiagos matyti, jog, 2014 m. vasario 12 d. C. Staelen pateikus prašymą, 2014 m. kovo 20 d. kanclerio prašymu Bendrasis Teismas paprašė, kad Parlamentas pateiktų rašytines pastabas panašioje byloje dėl žalos atlyginimo tarp jo ir C. Staelen, nurodytoje skundžiamo sprendimo 52 punkte (byloje, kurioje buvo priimtas 2015 m. balandžio 29 d. Sprendimas *CC / Parlamentas*, T-457/13 P, EU:T:2015:240), ir 2014 m. kovo 27 d. jis tai padarė. Iš Parlamento tripliko toje byloje (jį ombudsmenas pateikė su savo apeliaciniu skundu šioje byloje) matyti, kad, kaip teigia Parlamentas, per tą apeliacinį procesą jis gavo naujos informacijos apie tai, kiek laiko tinkami kandidatai bus įtraukti į konkurso Nr. EUR/A/151/98 kandidatų rezervo sąrašą (žr. to sprendimo 70–78 punktus).

78. Kalbant apie svarbius faktus, pažymėtina, kad, pirma, kaip teigia ombudsmenas (ir C. Staelen tam neprieštarauja), C. Staelen, kuri, kaip konstatuojama skundžiamo sprendimo 26 punkte, prieš tai aiškiai prašė ombudsmeno jai nerašyti, jokių komentarų dėl 2010 m. lapkričio 15 d. Parlamento nuomonės nepateikė. Nebuvo komentarų ir iš C. Staelen vardu veikiančių asmenų jai paprašius nutraukti tiesioginį susirašinėjimą [54].

79. Antra, iš skundžiamo sprendimo 42 punkto matyti, jog dėl C. Staelen prieštaravimo dėl tyrimo savo iniciatyva ir viršesnio viešojo intereso nebuvimo nebuvo pagrindo atlikti paskesnių tyrimų. Tad ombudsmenas baigė tyrimą, kuris, turėčiau priminti, buvo pradėtas siekiant ištaisyti dalykus, kurie, C. Staelen nuomone, buvo klaidingi.

80. Trečia, remiantis Bendrojo Teismo nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis negalima daryti išvados, kad dėl ankstesnio elgesio ar kitų priežasčių ombudsmenas negalėjo vadovautis 2010 m. lapkričio 15 d. Parlamento nuomone.

81. Dėl taikytinų taisyklių šios išvados 41 punkte jau paaiškinau, kad ombudsmenas naudojasi didele diskrecija. Be to, pagal Sprendimo 94/262 9 straipsnio 1 dalį ombudsmenas vykdo savo pareigas vadovaudamasis Sąjungos ir jos piliečių bendraisiais interesais, o ne tik, kaip mano C. Staelen, siekdamas ginti individualius interesus. Kadangi tų bendrųjų interesų vertinimas (pagal skundą arba savo iniciatyva) priklauso nuo kiekvienos bylos aplinkybių, reikšmingų kriterijų, kuriais ombudsmenas gali remtis naudodamasis savo diskrecija, skaičius neturėtų būti ribojamas; taip pat neturėtų būti reikalaujama, kad jis remtųsi tik tam tikrais konkrečiais kriterijais [55]. Tai, ko gero, ypač pasakytina apie tyrimus, kuriuos ombudsmenas pradeda savo iniciatyva. Vis dėlto Bendrasis Teismas tiesiog neatsižvelgė į 2010 m. lapkričio 15 d. Parlamento atsakymą ir į tai, kad, ombudsmeno nuomone, jis buvo įtikinamas. Toks požiūris, kai Bendrasis Teismas pakeitė ombudsmeno vertinimą savuoju, nesuderinamas su konkrečiomis ombudsmeno funkcijomis.

82. Be to, jis neatitinka pagrindinių ES teisės principų, kuriais grindžiama tai, kaip ombudsmenas atlieka tyrimus.

83. Iš tikrųjų derėtų priminti, kad, pirma, Sąjungos įstaigos turi tarpusavyje lojaliai bendradarbiauti [56] ir kad Sąjungos teismai gali vertinti, ar ta pareiga vykdoma tinkamai. Visuomenėse, kurios vadovaujasi teisinės valstybės principu, šiuo tikslu numatyta nuo to neatsiejama pareiga sakyti tiesą. Taigi dėl institucijų teikiamų pareiškimų daroma (ginčytina) prielaida, jog jie yra teisingi [57]. Jeigu ES įstaigos pareiškime pateikiamas išsamus atsakymas į ombudsmeno klausimus, jis negali abejoti dėl tokių pareiškimų teisingumo ar juos grindžiančių motyvų, jei neturi tam svarbių priežasčių. O jeigu išsamaus atsakymo nėra, ombudsmenas gali ir tikriausiai privalo tęsti tyrimą. C. Staelen teiginys, kad ta prielaida paneigiama, jei ombudsmenas pripažįsta, kad skundas priimtinas, niekaip nepatvirtinamas Sprendimu 94/262: faktas, kad skundas priimtinas, nereiškia, jog jis pagrįstas, nes tame sprendime išdėstytos priimtinumo taisyklės tėra formalaus pobūdžio (žr., be kita ko, Sprendimo 94/262 2 straipsnio 2–4, 7 ir 8 dalis). Jeigu būtų laikomasi kitokios nuomonės, Sprendimo 94/262 3 straipsnio 6 dalis, kurioje nurodoma tik netinkamo administravimo galimybė, netektų prasmės.

54 — Taip pat žr. 2011 m. kovo 31 d. ombudsmeno sprendimo, kuriuo baigiamas tyrimas savo iniciatyva, 61 punktą.

55 — Dėl TUM principo taikymo Komisijai vertinant Sąjungos interesus pagal skundą dėl tariamo konkurencijos taisyklių pažeidimo žr. 2001 m. gegužės 17 d. Sprendimo *IECC* / *Komisija*, C-450/98 P, EU:C:2001:276, 57 ir 58 punktus.

56 — Šiuo klausimu žr. 2015 m. spalio 6 d. Sprendimo *Taryba* / *Komisija*, C-73/14, EU:C:2015:663, 84 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

57 — Taip pat žr. 2005 m. balandžio 26 d. Sprendimo *Sison* / *Taryba*, T-110/03, T-150/03 ir T-405/03, EU:T:2005:143, 29 punktą (2007 m. vasario 1 d. Sprendimu *Sison* / *Taryba*, C-266/05 P, EU:C:2007:75, patenkintas apeliacinis skundas).

84. Antra, ES teisėje vyrauja laisvo įrodymų administravimo principas ir vienintelis tinkamas kriterijus įvertinant pateiktus įrodymus yra jų patikimumas[58]. Taigi, jeigu įrodymai pakankamai patikimi, paskesnių tyrimų gali nereikėti.

85. Apibendrinant reikėtų pažymėti, jog nei reikšmingais faktais, nei taikytinomis taisyklėmis nepatvirtinama mintis, kad ombudsmenas pažeidė TUM principą.

86. Faktiškai vien dėl 2010 m. lapkričio 15 d. Parlamento sprendimo netikslumo Bendrasis Teismas savaime neturėjo prieiti prie išvados, kad ombudsmenas pažeidė TUM principą.

87. Reikėtų turėti omenyje, kad Bendrasis Teismas iš esmės padarė prielaidą dėl TUM principo pažeidimo remdamasis C. Staelen faktinio buvimo konkurso laimėtojų sąraše trukmės palyginimu su 2010 m. lapkričio 15 d. Parlamento pateiktu atsakymu. Remdamasis pirmosios instancijos teisme pateikta informacija, jis nusprendė, kad C. Staelen buvo įrašyta į tą sąrašą vieną mėnesį ir aštuonias dienas trumpiau nei vienintelis kitas konkurso laimėtojas ir kad 2010 m. lapkričio 15 d. Parlamento atsakymas buvo neteisingas. Man pirmiausia kelia abejonių tai, kad Bendrasis Teismas, atrodo, susieja klausimą, ar ombudsmenas neįvykdė rūpestingumo pareigos, su atskiru klausimu, ar iš tikrųjų buvo diskriminacija. Bet kuriuo atveju, jeigu siekdamas viską apsvarstyti Parlamentas pareikštų tas išvadas atitinkančią nuomonę, vien dėl to, kad į sąrašą įtraukto vieno kito kandidato pavardė buvo įrašyta šiek tiek daugiau nei mėnesį ilgiau už C. Staelen pavardę, nebūtų galima pagrįstai daryti išvados, jog jos įrašymo į tą sąrašą trukmės negalima iš esmės palyginti su kitų asmenų įrašymo į sąrašą trukme, jau nekalbant apie tai, kad ombudsmenui to nepadarius tai būtų laikoma nerūpestingu elgesiu. Duomenys geriausiu atveju neaiškūs.

88. Taigi, nors 2010 m. lapkričio 15 d. Parlamento nuomonė, kaip paaiškėjo vėliau, buvo netiksli, tai nereiškia, kad ombudsmenas neįvykdė rūpestingumo pareigos. Ko gero, atrodo, kad C. Staelen pakankamai nepagrindė savo teiginio, jog ji buvo diskriminuojama, – jį ombudsmenas turėjo rūpestingai ištirti.

89. Remdamasis tuo, kas išdėstyta, manau, kad apeliacinio skundo antrojo pagrindo pirma dalis yra pagrįsta.

b) Apeliacinio skundo antrojo pagrindo antra dalis: deliktinės atsakomybės Sąjungai užtraukimas

90. Jeigu Teisingumo Teismas nuspręstų, kad ombudsmenas vis dėlto pažeidė TUM principą, reikėtų pažymėti, jog skundžiamo sprendimo 205 punkte pateikta Bendrojo Teismo išvada, kad to principo pažeidimas buvo pakankamai akivaizdus, grindžiama bendruoju požiūriu, išdėstytu to sprendimo 86 punkte, o tai, mano nuomone, neteisinga.

91. Papildydamas tai, ką konstatavau šios išvados 46 punkte, turėčiau pridurti, kad, atsižvelgiant į ombudsmeno tyrimą savo iniciatyva, įgyvendinant TUM principą paprastai siekiama ne apsaugoti konkretaus piliečio teises, o užtikrinti tyrimo, ar buvo netinkamo administravimo atvejis, vientisumą. Vis dėlto reikia pripažinti, kaip per posėdį teigė ombudsmenas, jis bent formaliai neginčija skundžiamo sprendimo 88 punkte pateiktų teiginių.

92. Bet kuriuo atveju dėl priežasčių, panašių į išdėstytas šios išvados 60 ir 61 punktuose, Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą, nes (neatsižvelgiant į tai, kad skundžiamo sprendimo 84–86 punktuose jis nurodo savo bendruosius motyvus) nepaaiškino, kodėl tai, kad gavęs Parlamento nuomonę ombudsmenas neatliko paskesnių tyrimų, yra pakankamai akivaizdus TUM principo pažeidimas.

58 — 2007 m. sausio 25 d. Sprendimo *Dalmine* / *Komisija*, C-407/04 P, EU:C:2007:53, 63 punktas.

93. Remiantis tuo, darytina išvada, kad apeliacinio skundo antrojo pagrindo antrą dalį reikia patenkinti kaip ir visą apeliacinio skundo antrąjį pagrindą.

D – *Apeliacinio skundo trečiasis pagrindas: atsakomybės Sąjungai užtraukimas dėl ombudsmeno pareigos imtis veiksmų per protingą terminą pažeidimo*

1. Šalių argumentai

94. Ombudsmenas sutinka su Bendrojo Teismo teiginiu, kad jo 2008 m. liepos 1 d. atsakymas į 2007 m. spalio 19 d. ir 2008 m. sausio 24 d. C. Staelen raštus buvo pateiktas nepagrįstai vėlai, bet teigia, kad Bendrasis Teismas nepaaiškino, kodėl tai yra pakankamai akivaizdus pareigos imtis veiksmų per protingą terminą pažeidimas, galintis užtraukti Sąjungai deliktinę atsakomybę. Ombudsmeno nuomone, remiantis skundžiamo sprendimo 269 punkte išdėstytais Bendrojo Teismo argumentais, tos pareigos pažeidimas klaidingai sietinas su žalos atlyginimu. Bet kuriuo atveju, ombudsmeno teigimu, Bendrasis Teismas neapsvarstė visų svarbių aplinkybių, taip pat neatsižvelgė į faktą, kad jis atsiprašė už vėlyvą atsakymą.

95. C. Staelen, nors tai minima dalyje jos atsakymo į pirmojo pagrindo antrą dalį, tvirtina, jog skundžiamo sprendimo 290 punkte Bendrasis Teismas pakankamai paaiškino, kodėl vėlyvas atsakymas yra pakankamai akivaizdus ES teisės pažeidimas.

2. Vertinimas

96. Jeigu nėra konkrečių nuostatų, kuriomis būtų reglamentuojami taikytini laiko terminai, teisinio saugumo reikalavimas reiškia, jog ES įstaigos privalo įvykdyti savo įgaliojimus per protingą terminą. Laikotarpio pagrįstumą reikia vertinti atsižvelgiant į visas konkrečias kiekvienos bylos aplinkybes ir, be kita ko, į bylos svarbą suinteresuotajam asmeniui, jos sudėtingumą, įvairius Sąjungos institucijos procedūros etapus, taip pat dalyvaujančių šalių elgesį vykstant procesui. Bet kuriuo atveju laikotarpio pagrįstumas negali būti nagrinėjamas remiantis abstrakčiai apibrėžtu, tiksliu galutiniu terminu [59].

97. Neginčijama, kad ombudsmenas pažeidė pareigą imtis veiksmų per protingą terminą, nes atsakymą į 2007 m. spalio 19 d. ir 2008 m. sausio 24 d. C. Staelen raštus pateikė 2008 m. liepos 1 d. Tas atsakymas buvo pateiktas praėjus atitinkamai daugiau kaip aštuoniems ir penkiems mėnesiams po C. Staelen raštų. Šiuo apeliacinio skundo pagrindu ombudsmenas ginčija tai, kad skundžiamo sprendimo 269 punkte tas pažeidimas apibūdinamas kaip pakankamai akivaizdus teisinės valstybės principo pažeidimas. Tame punkte Bendrasis Teismas nusprendė: „Kadangi ieškovė turi teisę į tai, kad jos prašymai būtų išnagrinėti per protingą terminą, šio termino nesilaikymas reiškia pakankamai akivaizdų teisės normos, kurios tikslas – suteikti teises privatiems asmenims, pažeidimą, galintį užtraukti Sąjungos atsakomybę.“

98. Taip Bendrasis Teismas sujungė pakankamai akivaizdaus teisinės valstybės principo pažeidimo, vertinamo remiantis Sprendime *Brasserie du pêcheur* [60] pateiktais kriterijais, kriterijų su reikalavimu, kad ES įstaigos privalo įvykdyti savo pareigas per protingą terminą, kuris yra grindžiamas kitais kriterijais, t. y. tais, kurie išdėstyti šios išvados 96 punkte. Pagal teismo praktiką, kad Sąjungai kiltų atsakomybė, nepagrįstas delsimas turi būti susijęs su akivaizdžia rūpestingumo stoka [61].

59 — Šiuo klausimu žr. 2016 m. birželio 14 d. Sprendimo *Marchiani* / *Parlamentas*, C-566/14 P, EU:C:2016:437, 95, 96, 99 ir 100 punktus ir juose nurodytą teismo praktiką.

60 — 1996 m. kovo 5 d. Sprendimo *Brasserie du pêcheur ir Factortame*, C-46/93 ir C-48/93, EU:C:1996:79, 55–57 punktai.

61 — 1995 m. kovo 15 d. Sprendimo *COBRECAF ir kt.* / *Komisija*, T-514/93, EU:T:1995:49, 70 punktas (dėl 15 mėnesių delsimo).

99. Taigi ombudsmenas pagrįstai ginčija tai, kad Bendrasis Teismas laiko bet kokį pareigos imtis veiksmų per protingą terminą pažeidimą pakankamai akivaizdžiu teisinės valstybės principo pažeidimu. Faktiškai tai atitinka bendrąjį teiginį, išdėstytą skundžiamo sprendimo 86 punkte. Dėl priežasčių, išvardytų šios išvados 35–43 punktuose, toks požiūris teisiškai klaidingas.

100. Be to, dėl šios išvados 54 punkte pateiktų priežasčių C. Staelen argumentas, kad Bendrasis Teismas paaiškino, kodėl delsimas yra pakankamai akivaizdus pažeidimas, turi būti atmestas.

101. Galiausiai darytina išvada, kad, mano nuomone, Bendrasis Teismas nepaaiškino, kodėl nepagrįstai vėlai pateiktas atsakymas yra pakankamai akivaizdus ES teisės pažeidimas. Bet kuriuo atveju darytina nuoroda *mutatis mutandis* į šios išvados 60 ir 61 punktuose pateiktas pastabas.

102. Tad apeliacinio skundo trečiąjį pagrindą siūlau patenkinti.

E – *Apeliacinio skundo ketvirtasis pagrindas: atitaisomas C. Staelen patirtos neturtinės žalos pobūdis*

1. Šalių argumentai

103. Nors ombudsmenas mano, kad skundžiamo sprendimo 290 punkte Bendrasis Teismas pagrįstai nusprendė, jog dėl jo elgesio buvo prarastas pasitikėjimas šia įstaiga, ir apgailestauja, kad C. Staelen nusivylė dėl tokio elgesio, jis vis dėlto abejoja, kad šie dalykai gali būti siejami su neturtine žala. Jo teigimu, Bendrasis Teismas suklydo nepateikęs šiuo klausimu jokių paaiškinimų.

104. C. Staelen tvirtina, kad Bendrasis Teismas nepadarė teisės klaidos dėl neturtinės žalos, bet nepakankamai įvertino jos nuostolius.

2. Vertinimas

105. Norėčiau priminti, kad, jei Bendrasis Teismas nustato, kad padaryta žala, tik jis turi kompetenciją pagal pareikštą reikalavimą vertinti žalos atlyginimo būdą ir lygį. Tačiau tam, kad Teisingumo Teismas galėtų peržiūrėti Bendrojo Teismo sprendimą, tas sprendimas turi būti pakankamai motyvuotas ir jame turi būti nurodyti žalos vertinimo kriterijai, į kuriuos atsižvelgta nustatant atlyginimo sumą [62]. O Bendrojo Teismo siūlomas teisinis paties žalos buvimo apibūdinimas taip pat gali būti vertinamas Teisingumo Teismo apeliacine tvarka.

106. Skundžiamo sprendimo 290 punkte Bendrasis Teismas konstatavo, kad dėl įvairių ombudsmeno padarytų klaidų C. Staelen atsirado „laiko ir energijos praradimo jausmas ir buvo prarastas pasitikėjimas šiuo organu“ [63]. Nors skundžiamo sprendimo 291 punkte pažymima, kad žalą mažina kai kurios ombudsmeno įgyvendintos priemonės, toliau 292 punkte teigiama, jog tų priemonių nepakanka, kad būtų visiškai kompensuota patirta žala, kuri, kaip įvertinta 294 punkte, *ex aequo et bono* siekia 7 000 EUR.

62 — Žr. 1999 m. rugsėjo 9 d. Sprendimo *Lucaccioni* / *Komisija*, C-257/98 P, EU:C:1999:402, 34 ir 35 punktus ir juose nurodytą teismo praktiką.

63 — Nors šiuo klausimu apeliaciniame skunde nurodomas tik tas skundžiamo sprendimo punktas dėl C. Staelen pasitikėjimo praradimo toliau ginčijant sąvoką, kad „Bendrojo Teismo išskirti elementai gali būti siejami su neturtine žala“, netiesiogiai turimas omenyje laiko ir energijos praradimo jausmas.

107. Pagal nusistovėjusią teismo praktiką antra sąlyga, dėl kurios Sąjungai užtraukiama deliktinė atsakomybė ir kuri yra susijusi su žala, reiškia, kad žala, kurią prašoma atlyginti, turi būti reali ir tikra [64].

108. Neturtinės žalos riba, kurios reikia laikytis, kad tokia žala būtų laikytina kompensuojama, dėl suprantamų priežasčių, atrodo, didelė ir Teisingumo Teismas, nors ir prašomas, jos nesumažino [65]. Pirmiausia, kiek tai susiję su ieškiniu dėl žalos atlyginimo, pareiškiamu kartu su ieškiniu dėl panaikinimo, ginčijamo akto panaikinimas paprastai yra tinkamas patirtos neturtinės žalos atlyginimas, tad reikalavimas atlyginti žalą gali būti beprasmiškas [66]. Be to, neturtinė žala negali būti atlyginama pagal neaiškius reikalavimus. Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas atsisakė skirti neturtinės žalos atlyginimą už „ilgą neapibrėžtumo būseną“, susijusią su karjeros perspektyvomis [67]. Tad, mano nuomone, kuo neįprastesnis reikalavimas atlyginti neturtinę žalą, tuo objektyviau reikalavimo pareiškėjas turi jį pagrįsti. Taigi tam, kad Teisingumo Teismas galėtų tinkamai vykdyti peržiūros funkciją, Bendrasis Teismas, manydamas, jog toks reikalavimas yra pagrįstas, turėtų pateikti išsamesnius motyvus.

109. O jeigu padaryta žala itin didelė ir negali būti atlyginta tiesiog pripažinus akto neteisėtumą, išimties tvarka gali būti priteisiama atlyginti neturtinę žalą. Pavyzdžiui, byloje *Culin* buvo atmesta ieškovo, siekusio pareigų Komisijoje paaukštinimo, kandidatūra. Komisijos atsiliepime į jo skundą buvo pateiktas nepalankus jo vadovavimo gebėjimų vertinimas, kuris, pasirodo, buvo klaidingas. Teisingumo Teismas nusprendė, kad tas vertinimas savaime buvo įžeidžiantis. Be to, jis buvo plačiai paskleistas Komisijoje, tad ieškovas akivaizdžiai patyrė neturtinę žalą, nesusijusią su sprendimu, kuriuo buvo atmesta jo kandidatūra. Tos žalos visiškai neatlygino nei pakoreguoto pranešimo, pateikto kaip priedas, paskelbimas, nei sprendimo atmesti kandidatūrą panaikinimas. Tad Teisingumo Teismas nurodė Komisijai išmokėti vieną simbolinį Prancūzijos franką už neturtinę žalą [68].

110. Byloje *M* Bendrasis Teismas taip pat nusprendė, kad paskelbtame pirminiame ombudsmeno sprendime nurodžius Komisijos pareigūno pavardę buvo pažeistos to pareigūno teisės ir pakenkta jo geram vardui, ir už tai pareigūnas gavo 10 000 EUR neturtinės žalos atlyginimą [69].

111. Šioje byloje viskas kitaip.

112. Iš tiesų, priešingai nei pirma minėtose bylose, Bendrasis Teismas nepaaiškino, kodėl tariamas C. Staelen pasitikėjimo ombudsmeno tarnyba praradimas turėjo jai asmeninį ir didelį poveikį. Faktiškai poveikį turėjo patirti ombudsmenas: juk aktais, kuriuos Bendrasis Teismas pripažino neteisėtais, buvo pakenkta ne C. Staelen geram vardui.

64 — Žr. 2006 m. lapkričio 9 d. Sprendimo *Agraz ir kt.* / *Komisija*, C-243/05 P, EU:C:2006:708, 27 punktą ir 2008 m. vasario 21 d. Sprendimo *Komisija* / *Girardot*, C-348/06 P, EU:C:2008:107, 54 punktą.

65 — Žr., pavyzdžiui, 1998 m. gegužės 14 d. Sprendimo *Taryba* / *De Nil ir Impens*, C-259/96 P, EU:C:1998:224, 25 punktą ir 1996 m. birželio 26 d. Sprendimo *De Nil ir Impens* / *Taryba*, T-91/95, EU:T:1996:92, 49 ir 50 punktus, taip pat 2013 m. balandžio 18 d. Sprendimo *Komisija* / *Systran ir Systran Luxembourg*, C-103/11 P, EU:C:2013:245, 84 punktą ir 2010 m. gruodžio 16 d. Sprendimo *Systran ir Systran Luxembourg* / *Komisija*, T-19/07, EU:T:2010:526, 324 ir 325 punktus.

66 — Žr. 1990 m. vasario 7 d. Sprendimo *Culin* / *Komisija*, C-343/87, EU:C:1990:49, 26 punktą, 2008 m. vasario 28 d. Sprendimo *Neirinck* / *Komisija*, C-17/07 P, EU:C:2008:134, 96–98 punktus ir 2013 m. gegužės 28 d. Sprendimo *Abdulrahim* / *Taryba ir Komisija*, C-239/12 P, EU:C:2013:331, 72 punktą. Teigiama, kad tokios teismo praktikos pavyzdžių nedaug ir jie pirmiausia susiję su darbuotojais; žr. generalinio advokato P. Mengozzi išvados byloje *Safa Nicu Sepahan* / *Taryba*, C-45/15 P, EU:C:2016:658, 54 punktą.

67 — 1998 m. gegužės 14 d. Sprendimo *Taryba* / *De Nil ir Impens*, C-259/96 P, EU:C:1998:224, 25 punktas ir rezoliucinės dalies 2 punktas.

68 — Žr. 1990 m. vasario 7 d. Sprendimo *Culin* / *Komisija*, C-343/87, EU:C:1990:49, 27–29 punktus.

69 — 2008 m. rugsėjo 24 d. Sprendimas *M* / *Europos ombudsmenas*, T-412/05, nepaskelbtas Rink., EU:T:2008:397. Savo išvados byloje *Europos ombudsmenas* / *Lamberts*, C-234/02 P, EU:C:2003:394, 143 punkte generalinis advokatas L. A. Geelhoed konstatavo, kad tarp tariamų ombudsmeno administracinės pareigos nagrinėjant F. Lamberts bylą pažeidimų ir jų „įžeidžiamo ir žalingo poveikio“ jam yra priežastinis ryšys, bet tos išvados 141 punkte pačios žalos klausimo neapsvarstė; to savo sprendime nepadarė ir (dabartinis) Bendrasis Teismas.

113. Be to, man atrodo, nepagrįsta priteisti neturtinės žalos atlyginimą už pasitikėjimo viešosiomis įstaigomis praradimą. Iš tikrųjų, atsižvelgiant į tai, kad viešosios įstaigos dažnai gali padaryti ir padaro klaidų kasdienėje veikloje, nebandysiu nagrinėti, ar tokį pasitikėjimą galima įgyti ir prarasti, tik pažymėsiu, jog toks požiūris tik be reikalo paskatintų bylinėjimosi kultūros įsitvirtinimą.

114. Kalbant apie nuostolių, kuriuos C. Staelen patyrė, nes atsirado laiko ir energijos praradimo jausmas, pripažinimą, užteks pasakyti, jog Bendrasis Teismas akivaizdžiai nepaaiškina, kaip jis priėjo prie išvados, kad C. Staelen patirtas jausmas suteikia jai teisę gauti žalos atlyginimą. Nors su tam tikrų rūšių neturtine žala susijusius nuostolius sunku kiekybiškai įvertinti, tokių nuostolių negalima atlyginti remiantis vien subjektyviu kompensacijos reikalaujančios šalies pareiškimu; turi būti įmanoma objektyviai įvertinti ją iš išorės.

115. Skundžiamo sprendimo 291 ir 292 punktuose išdėstytomis priežastimis paaiškinama, kodėl tam tikromis priemonėmis, kurių ėmėsi ombudsmenas, tariama C. Staelen patirta neturtinė žala nebuvo visiškai atlyginta, bet nepaaiškinama, kodėl apskritai iš pradžių buvo nuspręsta, kad tie nuostoliai turi būti atlyginti.

116. Taigi, nusprendęs, kad C. Staelen pasitikėjimo praradimas ir laiko ir energijos praradimo jausmas galėtų būti pagrindas atlyginti nuostolius, Bendrasis Teismas padarė esminę teisės klaidą ir procedūrinę klaidą, nes nepateikė tokio sprendimo motyvų. Tad apeliacinio skundo ketvirtąjį pagrindą reikėtų patenkinti.

F – *Apeliacinio skundo penktasis pagrindas: priežastinis ryšys*

1. Šalių argumentai

117. Nurodydamas skundžiamo sprendimo 293 punktą, ombudsmenas ginčija, kad vienas iš Bendrojo Teismo nustatytų pažeidimų buvo susijęs su tyrimu savo iniciatyva. Cituodamas skundžiamo sprendimo 292 punktą, jis teigia, kad priežastinio ryšio negali būti. Tad Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą.

118. Dėl šio apeliacinio skundo pagrindo C. Staelen nuomonės nepateikė.

2. Vertinimas

119. Sąjungos deliktinės atsakomybės srities klausimas dėl priežastinio ryšio tarp įvykio ir žalos egzistavimo kaip šios atsakomybės atsiradimo sąlygos yra teisės klausimas, todėl jam taikoma Teisingumo Teismo kontrolė [70]. Priežastinis ryšys, dėl kurio pagal SESV 340 straipsnio antrą pastraipą Sąjungai gali kilti deliktinė atsakomybė, nustatomas, jeigu žala tiesiogiai susijusi su nagrinėjamu neteisėtu veiksmu [71].

120. Iš apeliacinio skundo matyti, kad apeliacinio skundo penktuoju pagrindu ombudsmenas ginčija skundžiamo sprendimo 293 punktą, siejamą su 292 punktu.

70 — 2009 m. liepos 16 d. Sprendimo *Komisija* / *Schneider Electric*, C-440/07 P, EU:C:2009:459, 192 punktas.

71 — 2009 m. balandžio 30 d. Sprendimo *CAS Succhi di Frutta* / *Komisija*, C-497/06 P, nepaskelbtas Rink., EU:C:2009:273, 59 punktas ir jame nurodyta teismo praktika.

121. Skundžiamo sprendimo 293 punkte Bendrasis Teismas konstatavo: „[o]mbudsmeno padaryti pažeidimai <…> buvo priežastis, nulėmusi [C. Staelen] pasitikėjimo [o]mbudsmeno institucija praradimą ir suvokimą, kad padavus skundą buvo prarasta laiko ir energijos. Taigi tarp minėtų pažeidimų ir reikalaujamos neturtinės žalos yra priežastinis ryšys, kaip tai suprantama pagal <…> teismo praktiką.“

122. Ombudsmeno teigimu, dėl klaidos, padarytos atliekant tyrimą savo iniciatyva, t. y. dėl to, kad nebuvo atliktas tolesnis tyrimas po to, kai 2010 m. lapkričio 15 d. Parlamentas pateikė nuomonę, C. Staelen negalėjo prarasti pasitikėjimo ombudsmeno tarnyba, nes pagal skundžiamo sprendimo 292 punktą „[C. Staelen] prieštaravimą [o]mbudsmeno tyrimui savo iniciatyva paskatino šis pasitikėjimo praradimas“.

123. Tačiau, kaip ombudsmenas vėliau pripažino posėdyje, jo apeliaciniu skundu faktiškai neginčijama skundžiamo sprendimo 293 punkte padaryta išvada, kad tarp padarytų klaidų ir C. Staelen jausmo, jog padavus skundą buvo prarasta laiko ir energijos, yra priežastinis ryšys. Pagal skundžiamo sprendimo 290 punkto paskutinį sakinį, kuris taip pat neginčijamas, tas jausmas buvo iš dalies susijęs su klaida, kurią ombudsmenas padarė neatlikęs tolesnio tyrimo po to, kai Parlamentas pateikė 2010 m. lapkričio 15 d. nuomonę.

124. Vadinasi, net jeigu ombudsmenas galėtų būti teisus dėl tos konkrečios klaidos, sprendimo rezoliucinės dalies keisti nereikėtų. Tad apeliacinio skundo penktasis pagrindas nepriimtinas.

125. Jeigu Teisingumo Teismas nuspręstų, jog šis apeliacinio skundo pagrindas yra priimtinas, mano nuomone, jis būtų pagrįstas. Iš tikrųjų, iš skundžiamo sprendimo 292 punkto matyti, kad C. Staelen pasitikėjimas ombudsmeno tarnyba buvo prarastas anksčiau, nei padaryta klaida, susijusi su tuo, kad ombudsmenas nutraukė tyrimą savo iniciatyva. Todėl dėl tos klaidos priežastinis ryšys nenustatytas arba bent jau pateikti motyvai atrodo prieštaringi.

126. Iš esmės Teisingumo Teismui siūlau atmesti apeliacinio skundo penktąjį pagrindą kaip nepriimtiną.

G – *Vertinimo pasekmės*

127. Teisingumo Teismas atmetė C. Staelen pagrindinį ir priešpriešinį apeliacinius skundus[72]. Taigi skundžiamas sprendimas yra galutinis, kiek jis susijęs su ombudsmenui kylančios deliktinės atsakomybės *padidėjimo* klausimu.

128. Be to, remiantis tuo, kas išdėstyta, darytina išvada, jog ombudsmeno pateikti apeliacinio skundo pirmasis–ketvirtasis pagrindai yra pagrįsti.

129. Atsižvelgdamas į tai, siūlau Teisingumo Teismui panaikinti skundžiamo sprendimo rezoliucinės dalies 1, 3 ir 4 punktus pagal Statuto 61 straipsnį[73]. Taip pat Teisingumo Teismui siūlau remiantis ta pačia nuostata šioje byloje priimti galutinį sprendimą, nes šiame proceso etape jis yra kompetentingas priimti tokį sprendimą dėl C. Staelen ieškinio dėl neturtinės žalos atlyginimo.

72 — 2016 m. birželio 29 d. Nutartis *Europos ombudsmenas* / *Staelen*, C-337/15 P, nepaskelbta Rink., EU:C:2016:670, ir 2016 m. liepos 20 d. Nutartis *Staelen* / *Europos ombudsmenas*, C-338/15 P, nepaskelbta Rink., EU:C:2016:599.

73 — Žr., pavyzdžiui, 1998 m. gegužės 14 d. Sprendimo *Taryba* / *De Nil ir Impens*, C-259/96 P, EU:C:1998:224, rezoliucinę dalį, palyginti su 1996 m. birželio 26 d. Sprendimo *De Nil ir Impens* / *Taryba*, T-91/95, EU:T:1996:92, rezoliucine dalimi.

130. Pagal nusistovėjusią teismo praktiką Sąjungos deliktinės atsakomybės, kaip ji suprantama pagal SESV 340 straipsnio antrą pastraipą, atsiradimas siejamas su tam tikrų sąlygų įvykdymu, t. y. veiksmų, kuriais kaltinama Sąjungos institucija, neteisėtumu, žalos realumu ir priežastinio ryšio tarp institucijos veiksmų ir nurodytos žalos buvimu [74].

131. Kadangi tos sąlygos yra kumuliacinės, jei viena iš jų netenkinama, kitų galima nenagrinėti [75].

132. Man aišku, kad ombudsmenas visais penkiais Bendrojo Teismo nurodytais atvejais nepažeidė ES teisės pakankamai akivaizdžiai. Be to, atsižvelgiant į aplinkybes, kuriomis grindžiamas reikalavimas atlyginti neturtinę žalą, kurią tariamai sukėlė ombudsmeno veiksmai atliekant nagrinėjamus tyrimus, nėra akivaizdu, kad TUM principu C. Staelen buvo suteiktos kokios nors teisės. Bet kuriuo atveju Teisingumo Teismui siūlau nenagrinėti to paskutinio pirmosios instancijos teisme iškelto klausimo.

133. Faktiškai atrodo, kad būtų geriau apsvarstyti C. Staelen tariamai patirtos neturtinės žalos pobūdį.

134. C. Staelen pirmosios instancijos teisme pateikti argumentai dėl jai padarytos neturtinės žalos taikliai apibendrinti skundžiamo sprendimo 272 punkte. Jo 288 ir 289 punktuose Bendrasis Teismas pagrįstai atmetė kai kuriuos C. Staelen argumentus, kuriais ji grindė savo prašymą nurodyti ombudsmenui atlyginti jai žalą už tariamus netinkamus Parlamento veiksmus ir tariamus nuostolius, nes „ji prarado pinigus“.

135. Tokiomis aplinkybėmis dėl šios išvados 112–114 punktuose išdėstytų priežasčių, mano nuomone, kiti C. Staelen argumentai, susiję su jos pasitikėjimo ombudsmeno tarnyba praradimu ir laiko ir energijos praradimo jausmu, neįtikinami. Kadangi pareiga įrodyti tenka C. Staelen [76], darytina išvada, jog jos reikalavimas atlyginti neturtinę žalą nesusijęs su žala, kuri yra reali ir tikra, kaip tai suprantama pagal SESV 340 straipsnį.

136. Kadangi viena iš kartu taikytinų Sąjungos deliktinės atsakomybės sąlygų netenkinama, Teisingumo Teismui siūlau atmesti likusią C. Staelen ieškinio dėl neturtinės žalos atlyginimo dalį ir atitinkamai visą ieškinį.

H – *Išlaidos*

137. Vadovaujantis Teisingumo Teismo procedūros reglamento 184 straipsnio 2 dalimi, jeigu apeliacinis skundas yra pagrįstas ir pats Teisingumo Teismas priima galutinį sprendimą byloje, jis sprendžia bylinėjimosi išlaidų klausimą. Pagal Procedūros reglamento 138 straipsnio 2 dalį, taikomą apeliacinėse bylose pagal šio reglamento 184 straipsnio 1 dalį, pralaimėjusiai šaliai nurodoma padengti bylinėjimosi išlaidas, jei laimėjusi šalis to reikalavo.

138. 2016 m. birželio 29 d. nutartimi Teisingumo Teismas atmetė C. Staelen priešpriešinį apeliacinį skundą ir atidėjo bylinėjimosi išlaidų klausimo nagrinėjimą. Teisingumo Teismui siūlau patenkinti ombudsmeno apeliacinį skundą ir panaikinti skundžiamą sprendimą. Be to, Teisingumo Teismui siūlau atmesti likusią C. Staelen ieškinio dėl žalos atlyginimo dalį ir atitinkamai visą ieškinį. Apeliaciniu skundu ombudsmenas prašo dėl bylinėjimosi išlaidų priimti teisingą ir tinkamą sprendimą. Vadinasi, C. Staelen turėtų padengti savo ir ombudsmeno bylinėjimosi išlaidas, susijusias su procesais Bendrajame Teisme ir Teisingumo Teisme.

74 — Šiuo klausimu žr. 2014 m. spalio 14 d. Sprendimo *Giordano* / *Komisija*, C-611/12 P, EU:C:2014:2282, 35 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

75 — 2009 m. balandžio 30 d. Sprendimo *CAS Succhi di Frutta* / *Komisija*, C-497/06 P, EU:C:2009:273, 40 punktas ir jame nurodyta teismo praktika.

76 — Žr. 2014 m. spalio 14 d. Sprendimo *Giordano* / *Komisija*, C-611/12 P, EU:C:2014:2282, 36 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

VI – Išvada

139. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, Teisingumo Teismui siūlau:

— pripažinti Claire Staelen ieškinį dėl neturtinės žalos atlyginimo, pareikštą atsiliepiant į apeliacinį skundą, nepriimtinu;

— panaikinti 2015 m. balandžio 29 d. Sprendimo *Staelen* / *Ombudsmenas* (T-217/11, EU:T:2015:238) rezoliucinės dalies 1, 3 ir 4 punktus;

— atmesti C. Staelen ieškinį dėl žalos atlyginimo, pareikštą byloje T-217/11, kiek jis susijęs su jos patirta neturtine žala, ir atitinkamai visą ieškinį dėl žalos atlyginimo;

— nurodyti C. Staelen padengti savo ir ombudsmeno bylinėjimosi išlaidas, susijusias su procesais Bendrajame Teisme nagrinėjant bylą T-217/11 ir Teisingumo Teisme nagrinėjant bylą C-337/15 P.